

NÄKYMÄTTÖMÄT NUORET JA SO- SIAALINEN TUKI OPPILAITOSYH- TEISÖSSÄ

Sirpa Mäkinen

Opinnäytetyö
Toukokuu 2014
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi, ylempi AMK

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi, ylempi AMK

MÄKINEN, SIRPA:

Näkymättömät nuoret ja sosiaalinen tuki oppilaitosyhteisössä

Opinnäytetyö 68 sivua, joista liitteitä 8 sivua
Toukokuu 2014

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää nuorten kokemuksia eristäytyneisyydestä ja sosiaalisesta tuesta. Näkymättömillä nuorilla tarkoitettiin tässä tutkimuksessa 15–29-vuotiaita, joilla oli oman arvionsa mukaan aiempia tai nykyhetkeen liittyviä kokemuksia koulutuksesta, työstä ja/tai sosiaalisista verkostoista syrjässä olemisesta. Tutkimuksen tavoitteena oli esittää nuorten kokemustietoon pohjautuvia kehittämissuosituksia siitä, miten sosiaalista tukea voidaan edistää oppilaitosyhteisöissä, erityisesti toisella asteella ja korkeakouluissa. Tutkimus oli osa Tampereen ammattikorkeakoulun ja sen työelämäkumppaneiden hankevalmistelua Euroopan Sosiaalirahaston alkavalle ohjelmakaudelle 2014–2020.

Tutkimuksen teoreettis-metodologisina lähtökohtina tarkasteltiin nuorten eristäytyneisyyttä, sosiaalista tukea, oppilaitosyhteisöjä ja narratiivisuutta. Tutkimuksen empiirisenä aineistona toimi 33 nuorten itsensä kirjoittamaa tarinaa, jotka kerättiin sosiaalisen median ja nuorten verkkopalveluiden kautta. Tarinoiden käsittelyssä hyödynnettiin monimetodista narratiivista analyysia. Nuorten tarinoita tarkasteltiin holistisia, performatiivisia ja kategorisia lähestymistapoja hyödyntäen.

Näkymättömien nuorten tarinoista nousee yhdistävinä tekijöinä koulukiusaaminen, yksinäisyys, sosiaaliset pelot, masennus ja voimakas pärjäämisen halu. Nuoret asemoivat itsensä ensisijaisesti sosiaalisen tuen vastaanottajiksi. Nuoret kuvasivat sosiaalista tukea uhrin, selviytyjän, kehittäjän, opastajan, yrittäjän ja pelokkaan kertojaidentiteeteistä käsin. Nuorten mukaan sosiaalista tukea voidaan edistää panostamalla oppilaitosyhteisöjen arjessa tapahtuvien kohtaamisten laatuun sekä mahdollisuuksiin saada nopeasti ja anonyymisti apua silloin, kun nuori sitä itse hakee. Myös täysi-ikäisen ja jo omillaan asuvan nuoren aikuisen tilanteen arvioinnissa läheisverkoston kuuleminen on tärkeää, jotta saadaan kokonaisvaltaisempi kuva tuen tarpeesta.

Kehittämissuosituksina esitetään, että nuorille ja heitä kohtaaville opettajille tarvitaan lisää valmiuksia masennuksen ja psykososiaalisten tekijöiden tunnistamiseen. Näkymättömille nuorille tulee luoda mahdollisuuksia vertaistukeen ja kuntouttavaan toimintaan myös oppilaitosyhteisöjen sisällä. Sosiaalista tukea voidaan lisätä tiivistämällä ohjausta erilaisten oppijoiden vuorovaikutustilanteissa ja luomalla nuorten osallistumista edistäviä kehittämis- ja viestintäkäytäntöjä. Jatkotutkimusta tarvitaan nuorten näkymättömyydestä esimerkiksi vanhempien näkökulmasta sekä siitä, miten näkymättömien nuorten osallisuutta ja vertaistukea oppilaitosyhteisöissä käytännössä tuetaan.

Asiasanat: nuoret, nuoret aikuiset, sosiaalinen tuki, oppilaitokset, narratiivisuus

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Master's Degree Programme in Social Services

MÄKINEN, SIRPA:

The Invisible Young People and Social Support in Educational Community

Master's thesis 68 pages, appendices 8 pages
May 2014

The purpose of this thesis was to collect information on the experiences about isolation and social support among the invisible young people. In this study, they were defined as 15–29-years-old persons who have or had felt themselves isolated from the education system, working life and/or social networks. The objective of the study was to find and present suggestions for ways of promoting social support in educational communities especially in upper secondary and higher education. This study was a part of planning an ongoing ESF project at Tampere University of Applied Sciences.

The theoretical and methodological framework of this thesis was developed during the process. The theoretical section explores ideas about isolation among young persons, social support, developing educational communities and using narrative approach. The data were collected via the Internet and they consisted of 33 stories written by young people. The data were analyzed using holistic, performative and categorical narrative methods.

The empirical part consists of information about the common background factors among invisible young people such as bullying, depression and social pressure. The young people considered themselves as receivers of social support. They stated that social support can be improved by increasing the quality of every day contacts and possibilities to achieve anonymous and relevant help when needed. They also stated that it is important to engage the close ones for evaluating the need of social support also during the early adulthood.

The results suggest that young people and their teachers need more competences for identifying symptoms of depression and psychosocial factors behind the learning difficulties. There is a lack of peer support and rehabilitating actions at schools. The findings indicate that more social support can be develop by helping communication and participation between various kinds of students. Further research and development is required to define ideas of how we can support invisible young people to participate in the development work and what kind of peer support activities are relevant at schools. In the future, it will be important to study invisibility among young people more from the viewpoint of school workers or parents.

Key words: Youth, early adulthood, social support, educational community, narrative approach.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	TUTKIMUS OSANA HANKESUUNNITTELUA.....	8
3	TUTKIMUKSEN TEOREETTIS-METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT.....	10
3.1	Nuoret, nuoret aikuiset ja näkymättömyys	11
3.2	Monimuotoinen sosiaalinen tuki.....	14
3.3	Oppilaitosyhteisöt ja nuorten ohjaus.....	16
3.4	Narratiivinen lähestymistapa	18
4	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUKSEN ETENEMINEN	22
4.1	Tutkimuksen tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset	22
4.2	Tarinalinkki ja aineiston kerääminen verkossa.....	22
4.3	Tarinat tutkimusaineistona ja niiden monimetodinen analyysi	24
5	TARINOITA ERISTÄYTYNEISYYDESTÄ, SOSIAALISESTA TUESTA JA OPPILAITOSYHTEISÖJEN KEHITTÄMISESTÄ	29
5.1	Nuorten kokemuksia eristäytyneisyydestä ja sosiaalisesta tuesta.....	29
5.1.1	Yleissilmäys nuorten näkymättömyyteen	29
5.1.2	Reittejä eristäytyneisyyteen	31
5.1.3	Eristäytyneisyyden merkityksistä.....	33
5.1.4	Ulos eristäytyneisyydestä.....	35
5.2	Nuorten kuvauksia sosiaalisesta tuesta ja sen merkityksistä	37
5.3	Nuoret sosiaalisen tuen kehittäjinä	40
5.3.1	Oppilaitoskokemuksia - ruusuja ja risuja.....	40
5.3.2	Kehittämisideoita oppilaitosyhteisöihin.....	43
6	JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA KEHITTÄMISSUOSITUKSIA.....	47
6.1	Yhteenvetoa nuorten tarinoiden analyysistä	47
6.2	Näkymättömien nuorten tunnistaminen.....	49
6.3	Nuoret ja opettajat sosiaalisen tuen kehittäjiksi.....	51
6.4	Tukea ja ohjausta erilaisten nuorten vuorovaikutukseen	51
6.5	Mahdollisuuksia itseensä tutustumiseen ja kuntouttavaan toimintaan	52
7	POHDINTA JA TUTKIMUKSEN ARVIOINTIA.....	54
	LIITTEET	61
	Liite 1. Tarinalinkki (E-lomake)	61
	Liite 2. Yhteistyöpyyntö ja kutsu nuorille.....	62
	Liite 3. Aineiston keruun eteneminen ja yhteistyökumppanit.....	63
	Liite 4. A-klinikkasäätiön tutkimuslupa	64
	Liite 5. Neljä juonellistettua nuorten elämänkokemustarinaa	65
	Liite 6. Yhteenvetotaulukot monimetodisen narratiivianalyysin tuloksista.....	67

1 JOHDANTO

Istun syyskuussa 2013 ”Nuoret onnistujat” -seminaarissa. Tampereen ammattikorkeakoulun juhlasali on täynnä nuoria aikuisia ja hyvää meininkiä. Musiikki soi ja lavalla nuoret yrittäjät kertovat innostavasti omista kokemuksistaan. Fiilis tarttuu ja vanhakin nuortuu, kunnes istun kotisohvalla katsomassa tv-keskustelua nuorten syrjäytymisestä. Tarinat ovat kovin toisenlaisia, ja välillä tuntuu, että nekin jäävät asiantuntijapuheen jalkoihin. On katsottava itseään peiliin, koska niinhän siinä usein käy, vaikka kuinka ammattilaisina pidämme arvossaan nuorten kuulemista ja osallisuutta. Molemmissa tilanteissa korostetaan nuorten omaa vastuuta elämästään ja menestyksestään. Varmasti näin, mutta entä jos lähtökohdat ja ympäristön tarjoama sosiaalinen tuki ovat erilaiset. Jään miettimään paljon puhuttua ja pitkään tiedossa ollutta nuorison polarisaatiota: isolla osalla nuorista menee hyvin, mutta kasvavalla osalla entistä huonommin. Kaikki nuoret eivät koe itseään hyväksi tyypeiksi tai supliikeiksi menestyjiksi, joita pidetään arvossaan niin työelämässä kuin ihmissuhdemarkkinoilla. Jatkuva kilpailu ja tehokkuusvaatimukset voivat ahdistaa ja jopa lamaannuttaa.

Näistä mietteistä syntyi kipinä tähän opinnäytetyötutkimukseen. Päätin lähteä selvittämään näkymättömien nuorten kokemuksia eristäytyneisyydestä ja sosiaalisesta tuesta. Tavoitteenani on nostaa esille nuorten kokemustietoon perustuvia kehittämissuosituksia siitä, miten sosiaalista tukea voidaan edistää oppilaitosyhteisöissä, erityisesti toisella asteella ja korkeakouluissa. Tutkimustuloksia ja kehittämissuosituksia käytetään Tampereen ammattikorkeakoulun ja sen työelämäkumppaneiden hankevalmistelussa Euroopan Sosiaalirahaston alkavalle ohjelmakaudelle 2014–2020.

Arvostamani kirjailija Tove Jansson (1982) on kirjoittanut näkymättömästä lapsesta, Ninnistä. Hän kuvaa aikuisen huomiota ja lämpöä vaille jääneen lapsen muuttumista näkymättömäksi. Ninnin tarina päättyy onnellisesti, kun hän muumitalossa saamansa hoivan ja huomion ansiosta muuttuu taas näkyväksi. (Jansson 1982, 102–103). Näkymättömistä lapsista on sosiaalialaa sivuavissa tutkimuksissa kirjoitettu aiemminkin, mutta tässä tutkimuksessa päähenkilöinä ovat näkymättömät nuoret tai nuoret aikuiset. Heillä tarkoitan väljästi 15–29 -vuotiaita, joilla on oman arvionsa mukaan aiempia tai nykyhetkeen liittyviä kokemuksia koulutuksesta, työstä ja/tai sosiaalisista verkostoista syrjässä olemisesta.

Rajaukselle näyttäisi olevan myös käytännön tilausta: Keväällä 2013 opiskelijatyönä tekemämme selvityksen mukaan esimerkiksi Tampereella arvioidaan 2/3 ammatillisen toisen asteen koulutuksen keskeyttäneistä jäävän Opetus- ja kulttuuriministeriön tueman, nuorisolain mukaisen etsivän nuorisotyönkin tavoittamattomiin. Käytännön työssä

on huomattu sosiaalisesti pelokkaiden nuorten määrän lisääntyneen, ja työntekijät kaipaavat tukea ja uusia välineitä näiden nuorten kohtaamiseen (Krihvel, Mattila, Mäkinen, Paloheimo & Virta 2013, 16–18.) Oppilaitoksissa on perinteisesti totuttu puuttumaan ulospäin oirehtivien opiskelijoiden tilanteeseen, mutta viime aikoina on ryhdytty miettimään enemmän ns. hiljaisesti syrjäytyvien opiskelijoiden tunnistamista ja tuen muotoja. (Lämsä 2013.) Ylen aamu-tv:n syyskuussa 2013 nuorille teettämän kyselyn (241 vastaajaa) mukaan myös nuoret itse kokevat henkisesti voimattoman olotilan esteeksi työhön hakeutumiselle (Yle Uutiset 26.9.2013.) Lisäksi nuorten aikuisten ja virallisista palvelujärjestelmistä sekä nuorisotyön aktiviteeteista ulkopuolella olevien nuorten on havaittu jäävän myös monitieteisessä nuorisotutkimuksessa paitsioon (Pöysä 2013, 18–20).

Opinnäytetyölleni luo perustaa oman työkokemukseni ja aiempien tutkimusten kautta nouseva käsitys siitä, että panostamalla sosiaaliseen tukeen voidaan vaikuttaa nuorten kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ja tiivistää myös sirpaleisen palvelujärjestelmän aukkoja. Mm. Minna Rytönen korostaa syksyllä 2013 valmistuneen väitöstutkimuksensa johtopäätöksissä vastavuoroisen vuorovaikutussuhteen merkitystä nuoren ja aikuisen välillä. Se mahdollistaa nuorten sosioemotionaalisten vaikeuksien varhaisen tunnistamisen ja tuen sekä sitoutumisen asiakasprosessiin. Asiakastyössä tulisi kiinnittää huomiota nuoren kohtaamisen ja kohdatuksi tulemisen kokemuksen aikaansaamiseen. Rytönen toteaa myös, että sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen opettamisella voidaan ennaltaehkäistä syrjäytymistä ja väkivaltakäyttäytymistä (Rytönen 2013, 97–98.) Sosiaaliseen tukeen ja sen myötä kehittyviin ihmissuhdetaitoihin panostaminen on perusteltua myös työelämässä selviytymisen kannalta, koska jo 1960 -luvulta lähtien on tutkimusnäyttöä siitä, että tunne- ja sosiaalisia taitoja tarvitaan työelämässä jopa enemmän kuin ammatiosaamista (vrt. Goleman 1999). Tulevaisuuden työssä asiantuntijatehtävien ja verkostoitumisen on ennakoitu lisääntyvän, jolloin myös työntekijöiltä odotetaan entistä vahvempaa itseluottamusta, itsensä johtamisen taitoja ja vuorovaikutusosaamista (Tulevaisuus 2030, 2013).

Tietoinen rajaukseni on, etten käsittele nuorten syrjäytymistä professioiden tai tilastojen valossa, vaan korostetusti näkymättömien nuorten itsensä kirjoittamien, yksilöllisten ja ainutkertaisten tarinoiden pohjalta. Keräsin niitä sosiaalisessa mediassa ja tutkimukseni yhteistyökumppaneiden kautta 31.10.2013–31.1.2014. Tutkimuksessani on hyödynnetty narratiivista lähestymistapaa, joka näkyy paitsi kerätyissä aineistoissa ja niiden ana-

lysoinnissa myös tässä raportissa. Aluksi kuvaan tutkimukseni teoreettis-metodologista kehystä, ja roolia hankesuunnittelussa. Sen jälkeen esittelen tutkimuksen toteutusta ja tuloksia. Tutkimuksen johtopäätöksinä esittelen nuorten tarinoiden pohjalta nousevia kehittämissuosituksia sytykkeiksi hankevalmisteluun. Pohdin myös omaa oppimistani, tutkimukseni eettisyyttä ja luotettavuutta sekä jatkotutkimusaiheita.

2 TUTKIMUS OSANA HANKESUUNNITTELUA

Tampereen ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelmassa ja sen työelämäverkostoissa on jo useamman vuoden ajan pohdittu syrjäytyneiden nuorten tavoittamista ja tukipalveluiden kehittämistarpeita. Esimerkiksi 2010–2013 Euroopan sosiaalirahaston (ESR) tuella toteutetussa Varustamo-projektissa on kehitetty sosiaalisessa mediassa (IRC, Facebook, Twitter ja blogit) tapahtuvaa vertaisohjausta 16–25 -vuotiaille koulutuksen nivelvaiheessa oleville, pirkanmaalaisille nuorille. Varustamo -hankkeesta tehdyssä opinnäytetyötutkimuksessa nousee yhtenä haasteena esille erityisesti kaikista heikoimmassa asemassa olevien nuorten tavoitettavuus internetissä, jatko-ohjaus ja sidosryhmäyhteistyöhön liittyvät käytännöt. Jatkossa verkko-ohjauksen rinnalle tarvitaan kasvotaista vuorovaikutusta nuorten kanssa yhteisöissä, kuten eri oppilaitoksissa. (Nyrhilä 2013, 10–11; 61–63.)

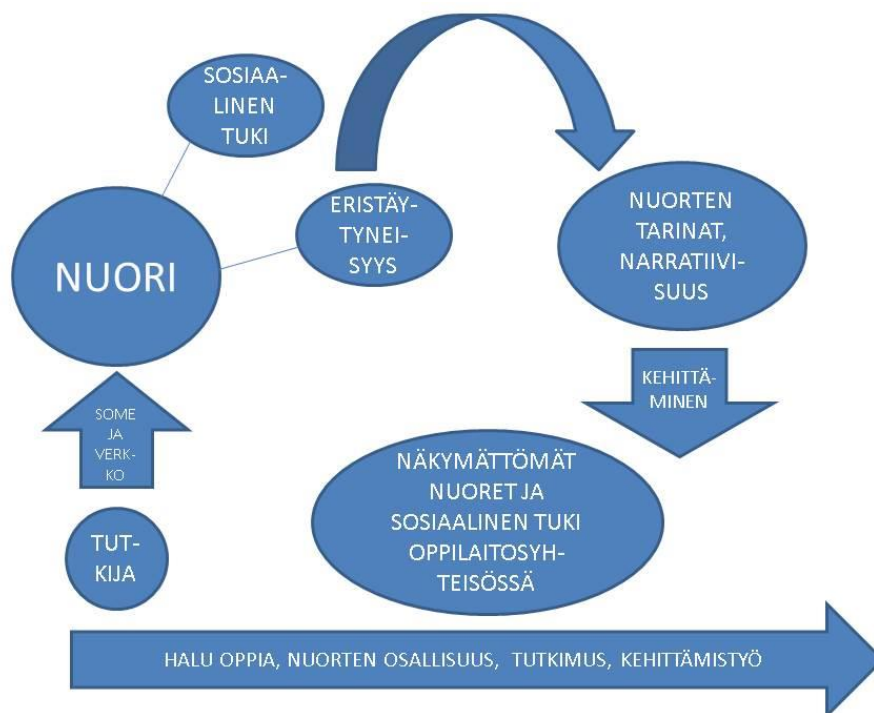
Ammattikuntien ja organisaatioiden rajat ylittävää moniammatillista yhteistyötä tarvitaan haastavassa tilanteessa olevien nuorten tukemiseksi. Yhteistyön lähtökohtana tulisi toimia sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten, oppilaitosten edustajien, vanhempien ja nuorten yhdessä muodostama tilannekuva. (Pönkkö, M. & Tervonen-Rossi, R. 2009, 146–147.) Euroopan sosiaalirahaston ohjelmakaudelle 2014–2020 Pirkanmaalla valmistellaan laajaa elinikäisen ohjauksen kehittämiseen tähtäävää hankekokonaisuutta. Valmistelutyöhön on osallistunut eri oppilaitosten, kuntien, TE -hallinnon, työelämän ja kolmannen sektorin toimijoita. Euroopan Sosiaalirahaston tukea suunnataan jatkossa nuorten ja muiden heikossa työmarkkina-asemassa olevien ryhmien työllistymisvalmiuksia, koulutuksesta toiseen tai työelämää siirtymistä sekä sosiaalista osallisuutta ja yhteisöllisyyttä edistävien käytäntöjen kehittämiseen (Kestävää kasvua ja työtä - ohjelma 2014, 37–38; 42–47).

Tampereen ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelmassa työestetään laajempaan kokonaisuuteen osahanketta, jossa tarkoituksena on kehittää oppilaitoksissa tehtävää sosiaalipedagogista ohjausta ja sosiaalisesti eristäytyneiden nuorten tavoittamistyötä sekä oppimisen tukea. Oman tutkimukseni tavoitteena on esittää nuorten eristäytyneisyyttä ja sosiaalista tukea käsittelevien tarinoiden pohjalta kehittämissuosituksia uuden hankkeen suunniteluun ja mahdolliseen myöhempään toimeenpanoon. Näin halutaan varmistaa nuorten kokemustiedon käyttöönottoa oppilaitosyhteisöjen kehittämisessä.

Nuoren on tärkeää saada kokemus kuulluksi tulemisesta, ja siitä, että hänen mielipiteitään kuullaan, ja niitä arvostetaan. Vuoropuhelussa moniammatillinen verkosto saa tärkeää tietoa nuorten tarpeista, ja voi tukea nuoruuden tärkeitä kehitystehtäviä. Tämä motivoi erityisesti aikuistumassa olevia nuoria osallistumaan ja sitoutumaan oman elämäntilanteensa parantamiseen. (Tervakanto-Mäentausta & Seppänen 2013. 260–261.)

3 TUTKIMUKSEN TEOREETTIS-METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT

Tämän tutkimuksen keskiössä ovat internetin kautta tavoittamani näkymättömät nuoret ja heidän kokemuksensa eristäytyneisyydestä ja sosiaalisesta tuesta: Nuorten kokemuksia tarkastellaan suhteessa sosiaalisen tuen edistämiseen oppilaitosyhteisöissä, erityisesti toisella asteella ja korkeakouluissa. Tutkimuksessa sovelletaan narratiivista lähestymistapaa, jossa Laitisen ja Uusitalon (2008) mukaan on aina läsnä myös tutkijan oma elämäkokemus ja halu oppia koko ajan lisää toisten kokemuksista suhteessa tarkasteltavaan ilmiöön (Laitinen & Uusitalo 2008, 137). Alla olevassa kuviossa havainnollistan opinnäytetyöni teoreettis-metodologista kehystä, joka on rakentunut tutkimusprosessin edetessä rinnakkain aineistonani toimivien näkymättömien nuorten tarinoiden analyysin kanssa.

KUVIO 1. Tutkimuksen teoreettis-metodologinen kehys

3.1 Nuoret, nuoret aikuiset ja näkymättömyys

Tutkimuksen alkumetreiltä lähtien olen rajannut näkymättömät nuoret n. 15–29 -vuotiaisiin, joilla on oman arvionsa mukaan aiempia tai nykyhetkeen liittyviä kokemuksia koulutuksesta, työstä ja/tai sosiaalisista verkostoista syrjässä olemisesta. Nuorten ja nuorten aikuisten näkymättömyyteen linkittyy omassa mielessäni ja omaa työtaustaani vasten myös kysymys nuorten osallisuudesta - tai ehkä pikemminkin osattomuudesta oppilaitosyhteisöjen kehittämisessä. Tutkimuksessa mielenkiintoni kohdistui jo peruskouluiän ylittäneiden nuorten ja nuorten aikuisten kokemuksiin, koska aiemmissa tutkimuksissa on usein painotettu yläkouluikäisten tai peruskoulun jälkeisessä nivelvaiheessa olevien nuorten näkökulmaa. Peruskoulukokemuksilla on toki keskeinen merkitys ja ennaltaehkäisevä vaikutus nuorten selviytymiselle myöhemmin opinnoissa ja muilla elämänalueilla, mutta kehitettävää löytyy myös ammatillisen koulutuksen puolelta (Kuronen 2010, 324–325). Lisäksi Pöysä (2013) tuo nuorisotutkimuksen tilaa kartoittavassa selvityksessään esille, että vanhempien, 18–29 -vuotiaiden nuorten tarpeista tarvittaisiin lisää systemaattista kartoitusta (Pöysä 2013, 19).

Itselläni on kokemusta nuorten tai nuorten aikuisten kanssa työskentelystä 1990 -luvun etsivästä nuorisotyöstä ja sittemmin myös kolmannen sektorin työllistymistä edistävästä hankkeista ja palvelutoiminnasta sekä ohjaavan ja valmentavan koulutuksen puolelta. Tutkimusprosessin aikana huomasin pohtivani useamman kerran aiempina vuosina koulutusryhmien takapenkistä kadonneiden, hiljaisten tyttöjen ja poikien kuulumisia sekä elämänkulkuja. Huomasin, että nuorten näkymättömyyttä oli kuvattu myös taiteen ja luonnontieteen keinoin esimerkiksi seuraavan sivun kuvien muodossa. Niiden yhtymäkohtia nuorten ja nuorten aikuisten näkymättömyyden tarkasteluun avaan seuraavaksi aiemman teoreettisen tiedon valossa.

KUVA 1. Näkymättömät nuoret taiteessa ja tieteessä (Jansson, 1982, 100.; Komeronuoret -hanke 2012.; Brent Huffman 2011.)

Edellä tätä tutkimusta varten hahmottelemastani näkymättömyydestä tulee aikuistumassa olevalle nuorelle itselleen haaste vasta, kun hän itse kokee sen omaa hyvinvointiaan ja jaksamistaan kuormittavaksi tekijäksi tai opiskelussa ja työelämässä selviytymisen esteeksi. Nuorten haavoittavista elämäkokemuksista ja eristäytyneisyydestä puhuttaessa pitää myös muistaa, että tietynasteinen minuuden herkkyyys, epävarmuus ja ahdistus kuuluvat nuoruuteen tai varhaisaikuisuuteen, jolloin nuori on siirtymässä aikuisen identiteettiin ja irtaantumasta aiempien turvaverkkojen vaikutuspiiristä. Nuoruuteen kuuluu myös erilaisten kokemusten ja kokeilujen kautta omien vahvuuksien löytäminen. Syrjäytymisprosessi voi kuitenkin alkaa huomaamattomasti jo varhaislapsuudesta, josta eteenpäin kasautuneet sosiaalisen tuen puutteet ja kaipaukset voivat johdattaa nuoren eristäytyneisyyteen ja ajattelemaan, että hän pärjää yksin. Näin nuoren elämänpiiri alkaa vaivihkaa kapeutua ja hän voi altistua huomaamattaan sosiaalisille peloille, jotka ovat yhteiskunnassamme käytävässä nuorten syrjäytymiskeskustelussa jääneet toistaiseksi liian vähälle huomiolle. Vaikeutuessaan, käsittelemättömät sosiaaliset pelot voivat aiheuttaa masennusta ja olla esteenä opinnoista suoriutumisessa ja myöhemmin työelämässä. (Mattila 2014, 195–197.)

Anna-Liisa Lämsä ja Sari Takala (2013) ovat kuvanneet nuorten näkymättömyyttä oppilaitosyhteisöissä kirjoantilooppi-vertauksella. Kirjoantiloopit ovat Afrikan savanneilla ja sademetsissä yksineläviä, arkoja ja piilottelevia eläimiä. Koululuokassa ”kirjoantilooppi”-nuoren voi tunnistaa hiljaisesta syrjään vetäytymisestä, katsekontaktin vieroitumisesta ja kasvojen piilottelemisesta sekä kumarasta asennosta. Monilla näistä

nuorista löytyy taustalta sosiaalisesti traumatisoivia kokemuksia, kuten kiusaamista, perheväkivaltaa ja laiminlyöntejä. Sosiaalisesti haavoittuneet nuoret kokevat itsensä negatiivisessa valossa, ja suhtautuvat usein myös hyvin epäluuloisesti ja kielteisesti ympäristöönsä. (Lämsä & Takala 2013, 185–188.) Yksilöllisten kehityshaasteiden ja kokemusten lisäksi nuorten eristäytyneisyyteen voivat johtaa usein myös sosiaaliset ja yhteisölliset tekijät, kuten esimerkiksi oppilaitosyhteisöjen syrjäyttävät käytännöt, jotka saattavat jäädä herkästi huomiotta. Tommi Hoikkala ja Petri Paju (2013) käsittelevät yläkoulun yhteisöllisyyttä kuvaavassa etnografisessa tutkimuksessaan koulun virallisia ja epävirallisia areenoita. Virallinen puoli muodostuu yksilöllisistä suorituksista todistuksen saamiseksi, mutta epävirallisella puolella peli voi olla kovaa, ja nuori asettuu tai asetetaan siinä hyvin nopeasti hänelle kuuluvaan paikkaan ja viiteryhmään. Sosiaalisesti eristykseen joutunut on usein myös fyysisesti yksin koulun tiloissa, jolloin myös koulukiusaamista on vaikea tunnistaa. (Hoikkala & Paju 2013, 147–148.)

Lisää syvyyttä nuorten aikuisten näkymättömyyteen tuo perehtyminen hikikomori -ilmiöön. Teppo Turkki (2005) on määritellyt sen sosiaalisen vetäytymisen ja eristäytymisen syndroomaksi, jonka taustalla on edellä mainittua koulukiusaamista, yksinäisyyttä ja kovia suorituspainetta. Ilmiö tunnistettiin Japanissa jo 1990 -luvulla, jolloin erityisesti nuorten miesten huomattiin jäävän huoneisiinsa ja elävän vain tietokoneiden kautta. Hikikomori -nuori eristäytyy sosiaalisista verkostoista ja jopa omasta perheestään sekä kärsii voimakkaista koulufobioista ja voi totaalkieltäytyä työelämästä. Eristäytyneisyyteen voi liittyä jopa autistisia piirteitä ja väkivaltaista käytöstä. Hikikomori-nuoren koti voi täyttyä vihasta, voimattomuudesta ja neuvottomuudesta sekä perheen sisäinen kommunikaatio jähmettyä ahdistuneeksi painajaiseksi. (Turkki 2005, 58, 161–162.) Japanilainen Shikoku Gakuin Univeristyn professori Nobuyuki Katoakan (2010) mukaan hikikomori-nuoren elämään johtaa useimmiten joko koulupudokkuus tai pudokkuus korkeammasta koulutuksesta tai koulutuksen jälkeisestä työelämästä (Kataoka 2010). Myös tieto- ja internetyhteiskunnan sosiaalinen ja virtuaalinen rakenne on tarjonnut nuorille mahdollisuuden vetäytyä ja irrottautua kasvokkaisesta vuorovaikutuksesta (Valaskivi & Hoikkala, 2006, 211). Hikikomori -nuoren vuorokausirytmii vääristyy ja hän käyttää paljon aikaa pelaamiseen, nettisurffaamiseen ja television katseluun neljän seinän sisällä. Nuorella on voimakas normitietoisuus sekä kova kaipuu tavallisen nuoren elämään, johon liittyy ärtymys vertaisryhmäpudokkuudesta. Voimakkaasta eristäytymiskokemuksesta johtuen nuori voi olla huojentunut saadessaan tukea hikikomori-nuorena. (Kataoka 2010.)

Suomessa valokuvaaja Lilja Tamminen ja tuottaja Jalmari Eskelinen ovat toteuttaneet 2012–2013 dokumentaarisen valokuvaprojektin komeronuorten elämästä. Projektiin osallistuneet kymmenen nuorta tavoitettiin netin kautta, ja heistä lähes kaikilla näytti haastatteluaineiston pohjalta olevan motivaatiota hakea muutosta omaan elämäntilanteeseensa, mutta samaan aikaan he arvioivat omat voimavaransa riittämättömiksi. Useilla nuorilla oli kokemuksia siitä, etteivät yrityksistään huolimatta olleet saaneet ulkopuolisilta tukea tilanteeseensa. Yhdistävänä tekijänä nuorten keskuudessa näytti olevan myös turhautuminen yhteiskunnan järjestelmiä kohtaan ja masennuskokemukset. (Eskelinen & Tamminen 2013, 1-3.) Ehkäisevän lastensuojelutyön ja etsivän nuorisotyön toimijoiden mukaan nuorten ”komeroituskehitystä” on nähtävissä myös Tampereella. Siihen liitettiin pelien ja sosiaalisen median maailmaan jumittumisesta aiheutuvat poissaolot koulusta, haluttomuus lähteä työharjoitteluun tai hoitaa omia asioita, harrastusten loppuminen ja vanhempien voimattomuus internetin käytön rajoittamisessa tai juuri kotoa muuttaneiden nuorten tavoittamisessa. Toisaalta netti- ja pelimaailma nähtiin myös resursseina, jonka avulla esimerkiksi masennuksesta tai koulukiusaamisesta kärsiville nuorille voi tarjoutua mahdollisuuksia anonyymiin yhteistoimintaan samoista asioista kiinnostuneiden ikätovereidensa kanssa. (Krihvel ym. 2013, 14–21.)

3.2 Monimuotoinen sosiaalinen tuki

Sosiaalinen tuki on paljon käytetty käsite sosiaalialan ammattilaisten puheessa, ja tunnistamme sen tärkeyden ihmisen elämänkaaren eri vaiheissa. Eri asia on, pysähdymmekö työn kiireiden ja tehokkuusvaatimusten keskellä pohtimaan, mitä sosiaalisella tuella tarkoitetaan, mitä se merkitsee kullekin asiakkaallemme tai miten voisimme tietoisesti edistää sosiaalisen tuen toteutumista omassa työssämme. Tutkimuksessani tarkastelen sosiaalista tukea ja sen edistämistä oppilaitosyhteisöissä näkymättömien nuorten kokemusten pohjalta. Päädyin sosiaalisen tuen käsitteen käyttöön ensinnäkin sen kansantajuisuuden vuoksi ja toiseksi siitä syystä, että sen merkitys ihmisten hyvinvoinnille on noussut jo vuosikausia esille niin kansainvälisissä kuin suomalaisissa tutkimuksissa.

Sosiaalisen tuen tutkimusperinne ulottuu 1940–50 -luvuille, jolloin amerikkalaiset tutkijat (mm. Tillman & Hobbs, Durkheim, Hinkle) osoittivat sosiaalisen tuen puutteen altistavan ihmisiä onnettomuuksille, sairastumiselle ja itsemurhille (Kumpusalo 1991, 18). Jo Sidney Cobb (1976) toi esiin, että sosiaalisella tuella on tärkeä merkitys erityisesti

siirryttäessä nuoruudesta aikuisuuteen ja itsenäiseen elämään sekä elämän stressitilanteista, kuten esimerkiksi sairaudesta tai työttömyydestä, selviytymisessä. Ihminen tarvitsee Cobbin mukaan myös arjessa kolmenlaisia sosiaalisen tuen kokemuksia: ensinnäkin ihmisen täytyy voida tuntea itsensä rakastetuksi ja huolehdituksi (tunnetuki), toiseksi hänen tulee saada arvostusta ja kunnioitusta muiden ihmisten taholta (arvostustuki) ja kolmanneksi on tärkeää kokea osallisuutta ja vastavuoroisuutta ihmissuhteissaan (verkostotuki). (Cobb 1976, 300; 304–308.)

Sosiaalista tuen kokemus voi muodostua joko suoraan yksilöiden välisissä vuorovaikutussuhteissa tai epäsuorasti palvelujärjestelmän kautta ammattilaisten toteuttamana aineellisenä tai aineettomana tukena. Arvostuksen ja vastavuoroisuuden kokemuksen kannalta on kuitenkin tärkeää, että ihmisellä on mahdollisuus tuntea turvaa ja osallisuutta lähiyhteisöissään. (Kumpusalo 1991, 14.) Huomioitavaa on myös, että ammattilaisilla on taipumus pyrkiä määrittelemään mahdollisimman nopeasti omasta näkökulmastaan käsin, mistä nuoren tilanteessa on kyse, ja mitä sille täytyy tehdä (Tervaskanto-Mäentausta & Seppänen 2013, 260–261). Sosiaali- ja kasvatusalalla on alettu korostamaan entistä enemmän yhteistyötä läheisverkostojen kanssa. Läheisverkostot nähdään voimavarana, ja niillä viitataan ihmisen luonnollisiin verkostoihin ja subjektiiviseen kokemukseen siitä, keitä hän itse nimeää itselleen tärkeiksi, läheisimmiksi ihmisiksi (Heino 2000, 10; Ketokivi 2010, 40). Esimerkiksi tuoreissa lastensuojelun laatusuosituksissa ja 1.8.2014 voimaantulevassa oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa määritellään aiempaa tarkemmin läheisverkostojen kuulemista, osallisuutta ja yhteistyön käytäntöjä (vrt. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2014; Sosiaali- ja terveysministeriö & Kuntaliitto 2014).

Sosiaalista tukea nuoruuden kontekstissa ovat sivunneet väitöskirjatutkimuksissaan myös Taina Huurre (2005), Noora Ellonen (2008) ja Riikka Korkiamäki (2013). Taina Huurteen (2005) tutkimuksessa vertailtiin yläkouluikäisten näkövammaisten ja näkevien nuorten kokemuksia sosiaalisesta tuesta. Siinä ensisijaiseksi sosiaalisen tuen antajaksi nuorilla nousi oma äiti. Sosiaalisella tuella oli iso merkitys molempien tutkimusryhmien itsetuntoon ja pärjäämisen kokemukseen. (Huurre 2005, 33–35.) Noora Ellosen (2008) tutkimuksessa sosiaalinen tuki nähtiin osaksi kouluyhteisön sosiaalista pääomaa: Sosiaalinen tuki nähtiin vuorovaikutteisena prosessina, ja sen ilmenemismuotona oli kouluyhteisön sosiaalisesti kannatteleva ilmapiiri. Tutkimuksen mukaan sosiaalisen tuen kokemuksen epätasainen jakautuminen eri oppilaiden kesken lisää kaikkien koulun oppilai-

den masennusriskiä. (Ellonen 2008, 49–51; 84–86.) Riikka Korkiamäki (2013) tarkastelee sosiaalista tukea osana sosiaalista pääomaa nuorten vertaissuhteissa. Tutkimustulokset korostavat nuorten aktiivista roolia myös sosiaalisen tuen tuottajina ja käyttäjinä. He osaavat antaa ja pyytää sitä erityisesti läheisissä ystävyssuhteissa, joihin liittyy yksityisyyden, yhteenkuuluvuuden, luottamuksellisuuden, empatian ja vastavuoroisuuden kokemuksia. Toisaalta tutkimustuloksista nousee esille, että sosiaalisesta pääomasta ja sosiaalisesta tuesta tulee nuorelle resurssi vasta sitten, kun hän kokee emotionaalista osallisuutta vertaisryhmässään. (Korkiamäki 2013, 18–20; 124–125; 129.)

Viime aikoina sosiaalista tukea on tarkasteltu entistä systemaattisemmin yhtenä sosiaalisen pääoman osa-alueena yksilön läheisverkostojen ja yhteisötasolla ilmenevän kansalaisaktiivisuuden sekä luottamusta ja yhteistoimintaa korostavien arvojen rinnalla. Tässä yhteydessä on kehitetty erilaisia mittareita ja valmiita kysymyspatteristoja, joiden avulla voidaan arvioida yksilön kokemuksia sosiaalisesta tuesta. (Scrivens & Smith 2013, 19–20; 47–49.) Omassa tutkimuksessani korostan sosiaalisen tuen kokemuksellisuutta ja vuorovaikutteisuutta. Tarkastelen sosiaalista tukea nuorten ja nuorten aikuisten kertomana, vuorovaikutussuhteissa toteutuvana huolenpidon, arvostuksen ja keskinäisen auttamisen, vertaisuuden kokemuksena, mutta myös osana oppilaitosyhteisöissä toimivien ammattilaisten työtä. Nuorten tarinoiden tarkastelussa olen kiinnittänyt huomiota sosiaaliseen tukeen sekä yksilöllisenä voimavarana että arkiseen vuorovaikutukseen liittyvänä kannustuksena ja osallisuuden kokemuksena. Tarkasteluni pohjaa Cobbin jo 1970-luvulla omassa kontekstissaan esille tuomaan ajatukseen siitä, että sosiaalista tukea edistävät käytännöt oppilaitosten arkirutiineissa edesauttavat nuorten hyvinvointia ja selviytymistä niin opinnoissa kuin elämässä myöhemminkin.

3.3 Oppilaitosyhteisöt ja nuorten ohjaus

Tässä tutkimuksessa käsittelen nuorten näkymättömyyttä ja sosiaalisen tuen kokemuksia oppilaitosyhteisöissä. Tutkimukseen osallistuneet nuoret ovat valtaosin jo peruskouluiän ohittaneita, jonka vuoksi tarkasteluni painottuu toisen asteen oppilaitoksiin (lukiot, ammatilliset oppilaitokset) ja korkeakouluihin. Oppilaitosyhteisössä eletään tämän tutkimusraportin kirjoitushetkellä monien uudistusten keskellä, joten sosiaaliselle tuen edistämislle näyttäisi olevan nyt tilausta.

Syksyllä 2014 voimaan tuleva oppilas- ja opiskelijahuoltolaki koskettaa myös lukioita ja ammatillista koulutusta tarjoavia oppilaitoksia. Laissa painotetaan aiempaa enemmän yhteisötasolla tehtävää työtä ja varhaista tukea sekä nuorten ja heidän vanhempiensa osallisuutta. Päävastuu oppilaitosyhteisöjen hyvinvoinnista on niiden henkilökunnalla. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2014.) Opetushallituksessa on meneillään myös ammatillisen koulutuksen läpäisyn tehostamisohjelma, jonka tavoitteena on ehkäistä opintojen keskeytymistä tai tukea opintojen suorittamista määräajassa. Ohjelma on osa vuoden 2013 alusta käynnistynyttä nuorisotakuuta, ja siihen liittyvää koulutustakuuta, jonka puitteissa pyritään tarjoamaan jokaiselle nuorelle peruskoulun jälkeen jatkokoulutusmahdollisuuksia, työllistymistä edistävää toimintaa tai kuntoutusta. Ohjelman puitteissa laaditussa selvityksessä todetaan, että opintojen läpäisyn tehostamista tulisi jatkossa lähestyä enemmän yksilön näkökulmasta ja konkreettista tukea tulisi suunnata riskiryhmille: Nuoret tulisi ottaa myös entistä enemmän mukaan koulutuksen kehittämiseen. (Hurnonen & Pirttiniemi 2014, 7; 40–41.) Myös korkeakouluissa panostetaan aiempaa enemmän nuorten opiskelumahdollisuuksiin ja nopeampaan työelämään siirtymiseen mm. uudistamalla opiskelijavalintaa, opetussuunnitelmia ja lisäämällä yhteistyötä eri koulutusalojen sekä oppilaitosten välillä (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014).

Oppilaitosyhteisössä sosiaalinen tuki voi konkretisoitua nuorille paitsi edellä kuvatuissa vastavuoroisissa vertaissuhteissa (vrt. 3.2.) myös ammattilaisten toteuttaman moninaisen ohjauksen kautta. Ammatillisessa koulutuksessa ja korkeakouluissa ohjausta toteutetaan sekä ryhmämuotoisesti että henkilökohtaisesti, ja siinä on perinteisesti painotettu tavoitteellisuutta sekä opiskeluun ja myöhempään urakehitykseen liittyviin teemoja. Kurosen (2010) mukaan nuoria lähestytään oppilaitosyhteisöissä vielä liiaksi oppiaineiden ja niissä suoriutumisen mukaan eikä pystytä reagoimaan siihen, että heidän yksilölliset tuen tarpeensa vaihtelevat sekä määrällisesti että laadullisesti. Nuorten ohjausta tulee tiivistää erityisesti peruskoulun ja ammatillisen koulutuksen välisessä nivelvaiheessa. Toisen asteen koulutukseen kiinnittymistä tukevista tekijöistä tarvitaan kuitenkin vielä lisää systemaattista tietoa erityisesti nuorten omasta näkökulmasta. (Kuronen 2010, 326; 329.)

Viime aikoina on jo alettu kiinnittämään entistä enemmän huomiota opintojen henkilökohtaistamiseen ja ohjauksen laatuun, johon kuuluu ajan, huomion ja kunnioituksen antaminen ohjattavalle sekä hänen tarpeilleen (Onnismaa 2011, 19–20; 38–43). Näillä yksinkertaisilla ohjauksen peruselementeillä voitaisiin vaikuttaa myös edellä kuvattui-

hin opiskelijan sosiaaliseen tuen kokemuksiin huolenpidosta, arvostamisesta ja osallisuudesta, mutta jostain syystä näyttää olevan tilausta oppilaitosyhteisöjen kehittämiseen ja tutkimiseen juuri yhteisöllisyyden sekä nuorten kokemusten näkökulmasta. Esimerkiksi Hoikkala ja Paju (2013) peräänkuuluttavat ”yläkoulukokemustensa” pohjalta oppilaitosyhteisöihin mm. lisää vuoropuhelua kotien kanssa ja oppilaiden keskinäistä solidaarisuutta, koska vertaisryhmästä ulostyönnettynä nuori voi saada kauaskantoisia kolhuja omaan identiteettiinsä (Hoikkala & Paju 2013, 225). Oman kokemukseni mukaan nämä kolhut näkyvät toisen asteen ja korkeakoulujen arjessa, mutta parhaimmillaan ne voivat olla myös paikkoja, joissa on vielä mahdollisuus ”hoitaa haavoja”. Siksi myös tämä opinnäytetyötutkimus.

Oma tulokulmani oppilaitosyhteisöihin kumpuaa sosiaalipedagogiikasta, jolla on jo 1990 -luvulta lähtien Suomessa pyritty vaikuttamaan paitsi yksilöiden sosiaaliseen kasvuun ja yhteiskunta- tai yhteisötaitojen kehittymiseen myös sosiaalisten ongelmien ratkaisemiseen tai helpottamiseen (Kurki, Nivala & Sipilä-Lähdekorpi 2006, 9-10). Ajatellen, että samaan tapaan kuin sosiaalityössä tarvitaan pedagogista otetta ja menetelmiä, myös virallisen koulutusjärjestelmän sisällä ja opettajien työssä tarvitaan sosiaalisen osaamista. Sosiaalipedagogisessa työssä keskeisinä elementteinä toimivat ihmisten kontaktointi heidän omalla reviirillään, arkinen yhteistoiminta, ryhmätyön erilaiset sovellukset, luovuus ja tarvittavien muutostöiden suunnittelu sekä kehittäminen yhdessä asianosaisten kanssa (Cederlund & Berglund 2014, 171–175). Sosiaalipedagogiikan Suomessa tunnettuna sovelluksena toimii sosiokulttuurinen innostaminen, joka on jo aiemmin nostettu esille yhtenä keinona kehittää nuorten osallisuutta ja motivaatiota oppilaitosyhteisöissä erityisesti osana koulukuraattoreiden toimintaa. Innostamisen viitekehys ei kuitenkaan toistaiseksi ole kovin laajasti juurtunut suomalaiseen koulujärjestelmään. (Kurki ym. 2006, 78–79.) Ammattinimikkeistä riippumatta sosiaalipedagogiikkaa voi hyödyntää ja jatkokehittää eteenpäin myös oppilaitosyhteisöjen sisällä nuorten eristäytyneisyyden ehkäisemiseksi ja sosiaalisesti kannattelevan ilmapiirin luomiseksi.

3.4 Narratiivinen lähestymistapa

Narratiivisen lähestymistavan juuret löytyvät Aristoteleen runousopista ja latinan kielestä, jossa narrative tarkoittaa kertomusta ja narrare kertomista. Narratiivisuuden tai Suomessa sen rinnakkaiskäsitteenä käytetyn tarinallisuuden on jo pitkään tiedetty ole-

van ihmisille luontainen tapa jäsentää kokemuksiaan ja ymmärrystä maailmasta, mutta suomalaisissa tutkimuskäytännöissä se alkoi näkyä vasta 1990 -luvulla. (Heikkinen 2007, 142–143.) Narratiivisella lähestymistapaa on alettu enenevässä määrin sovelta-
maan myös terapiassa ja sosiaaalialalla, jossa tarinoilla tuetaan asiakkaiden myönteisen minäkuvan ja tulevaisuuden rakentumista sekä menneiden kokemusten uudelleen jäsen-
tämistä (Laitinen & Uusitalo 2008, 115). Tarinoita käytetään myös koulutuksessa esi-
merkiksi opettajien ja johtajien identiteettityön tukena, koska niiden avulla voidaan lisä-
tää elämänhallinnan tunnetta ja ehyemmän elämäntarinan rakentumista sirpaleisessa
maailmassa. Narratiivisessa tutkimuksessa tarinoiden keskeinen funktio on kuitenkin
tuottaa mahdollisimman totuudellista, mutta samalla lukijaa tunnetasolla koskettavaa
tietoa. Tutkimustulosten raportoinnissa voidaan hyödyntää taidetta ja kaunokirjallista
tyyliä. Tutkimustieto on moniäänistä ja sovellettavissa ”toimintatutkimuksen hengessä”
tutkittavien elämäntilanteen parantamiseen. (Heikkinen 2007, 150–152, 156.; Kaasila
2008, 62; Kohonen 2011, 204.)

Narratiivisuus tuo monia näkökulmia tutkimuksen teon eri vaiheisiin. Narratiivisessa
tutkimusorientaatiossa tiedon nähdään rakentuvan konstruktiiivisesti alati muuttuvina
kertomuksina vuorovaikutuksessa ympäröivän ja eletyn elämän kanssa. Tällöin tutki-
musraporttissakaan ei pyritä tallentamaan tietoa totuutena, vaan se nähdään yhtenä ta-
rinana muiden joukossa. Tutkijan subjektiivinen perspektiivi nähdään voimavarana nar-
ratiivisesti suuntautuneessa tutkimuksessa. (Heikkinen 2007, 145–146.) Narratiivitutki-
jat toimivat usein läheisessä suhteessa tarinoiden ja niiden kertojien kanssa, jonka vuok-
si heiltä vaaditaan erityistä herkkyyttä yksilöllisyyden kunnioittamiseen ja vahvaa eet-
tistä asennetta. Näitä on pohdittava tarkasti jokaisessa tutkimuskontekstissa ja -
vaiheessa erikseen. Koska narratiivisessa tutkimuksessa tuloksissa esitetään usein pitkiä
katkelmia yksilöllisistä tarinoista, on tärkeää huolehtia niiden kirjoittajien anonymitee-
tistä. Tutkijan on oltava erityisen tarkkana myös siinä, kenen äänellä hän puhuu ja mil-
laiseen valokeilaan hän tutkimukseen osallistuneet asettaa. Narratiivista tutkimusta on
kritisoitu myös sen tuottaman tiedon luotettavuuden ja hyödynnettävyyden osalta, jonka
vuoksi tutkijoiden on kuvattava mahdollisimman tarkkaan aineiston keruun ja ana-
lysoinnin etenemistä sekä korostettava tuottamansa tiedon luonnetta. (Chase 2011, 421–
426.)

Narratiivisessa tutkimuksessa voidaan hyödyntää joko kerrottuja tai kirjoitettuja tarinoi-
ta, joiden lisäksi viime vuosina on lisääntynyt myös kuvien ja median käyttö. Aineistos-

ta riippumatta on tärkeää ymmärtää, mitä niissä kerrotaan ja miten tutkittavista ilmiöistä kerrotaan. Yleisesti voi sanoa, että narratiivisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita yksilöllisistä kokemuksista ja niiden hyödyntämisestä valitsevien käytäntöjen kriittiseen arviointiin tai kehittämiseen. Kertoessamme tarinoita rakennamme maailmaa ja omaa identiteettiämme yhä uudelleen ja uudelleen. (Chase 2011, 421–423.) Tarinat ja kertomukset ovat hyvä keino saada tietoa tutkimukseen osallistuvien ilmiöille antamista merkityksistä, mutta samalla ne tukevat ymmärrystä omasta elämästä. Tarinoiden avulla saadaan tietoa yksittäisistä asioista ja niiden välisistä yhteyksistä, ja lisäksi tarinat voivat toimia voimakkaina vaikuttamisen välineinä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 218–219.)

Chasen (2011) mukaan narratiiveja voidaan ymmärtää monella tavalla. Narratiivien avulla voidaan jäsentää omaa ja toisten toimintaa sekä ajatuksia ja tunteita. Huomiota voidaan kiinnittää kertojan rooliin tai positioon, jolloin voidaan ymmärtää paremmin kuvattujen ilmiöiden merkityksiä ja sitä, mihin tarinoilla pyritään. Lisäksi voidaan analysoida tarinoiden taustalla vaikuttavia tekijöitä ja kerrottujen tarinoiden vuorovaikutteista syntyprosessia. (Chase 2011, 421–426.) Salo (2008) näkee, että narratiivisessa tutkimuksessa tulisi kiinnittää vuorovaikutuksellisuuden lisäksi huomiota myös tarinoiden performatiivisuuteen eli esittämiseen. Tällöin voidaan paikantaa sitä, miten kertomisen tavat ja käytetty kieli jäsentävät kertojan identiteettiä, kokemuksia ja roolia tarinoiden kertojana eri tilanteissa. (Salo 2008, 88–89.)

Kaasila (2008) on hyödyntänyt omassa tutkimuksessaan Lieblichin (1998) kaksijakoista lähestymistapaa, jossa narratiiveja analysoidaan holistisesti ja kategorisesti. Holistisessa lähestymistavassa narratiiveja ja niissä kuvattuja elämänkokemuksia lähestytään kokonaisuutena ja niiden osasia tarkastellaan aina suhteessa toisiinsa. Päähuomio on narratiivien sisällössä ja siinä, millaisia merkityksiä niiden kertojat antavat kokemuksilleen. Holistisessa analyysitavassa yksittäisistä narratiiveista rakennetaan eli juonellistetaan yksi tai useampi yhteinen tapauskertomus. Kategorinen lähestymistapa narratiiveihin on käyttökelpoinen silloin, kun tutkimuksen keskiössä on jokin koko ryhmää koskettava ilmiö. Kategorisessa analyysissä narratiiveja jaetaan katkelmiin keskeisten teemojen mukaan, joita sitten vertaillaan systemaattisesti pyrkimyksenä löytää eri narratiiveja yhdistäviä laajempia kokonaisuuksia tai käsitteitä. (Kaasila 2008, 46–47.) Kategorisella analyysillä on nähty olevan yhtymäkohtia laadullisessa tutkimuksessa käytettyyn sisällön analyysiin (Chase 2011, 425–427; Laitinen & Uusitalo 2008, 133). Narratiivisuu-

den luonteeseen kuuluu kuitenkin se, ettei tarinoiden sisältöä, muotoa tai tarkoitustaan voi selkeästi erottaa toisistaan missään tutkimuksen vaiheessa (Salo 2008, 86).

Omassa tutkimuksessani en ole pitäytynyt yhteen tapaan määritellä tai soveltaa narratiivisuutta. Narratiivisuus näkyy omassa tutkijan positiossani ja käyttämissäni nuorten itsensä kirjoittamissa tarinoissa. Olen käyttänyt tutkimuksessani performatiivista, holistista ja kategorista lähestymistapaa nuorten tarinoiden analysointiin. Tutkimusprosessin eri vaiheissa minulle on ollut tärkeää vuoropuhelu sekä aiemman tutkimustiedon että kohtaamieni ammattilaisten, opettajien ja opiskelijaryhmieni kanssa. Tutkimustulosten esittämisessä ja raportoinnissa olen myös hyödyntänyt narratiivista otetta. Kuvaan tarkemmin tutkimukseni etenemistä ja monimetodista narratiivianalyysiä sekä eettisyyttä ja luotettavuutta myöhemmin tässä raportissa, luvuissa 4 ja 7.

4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUKSEN ETENEMINEN

4.1 Tutkimuksen tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyötutkimukseni tarkoituksena on nostaa esiin näkymättömien nuorten kokemuksia eristäytyneisyydestä ja sosiaalisesta tuesta. Tavoitteenani on esittää nuorten kokemustietoon pohjautuvia kehittämissuosituksia siitä, miten sosiaalista tukea voidaan edistää oppilaitosyhteisöissä erityisesti toisella asteella ja korkeakouluissa. Tutkimukseni liittyy Tampereen ammattikorkeakoulun ja sen työelämäkumppaneiden yhteiseen ESR -hankevalmisteluun, mutta siitä voi poimia näkökulmia myös muuhun nuorten kanssa tehtävään työhön.

Kehittämistyötä ohjaavina tutkimuskysymyksinäni ovat olleet:

Millaisia kokemuksia nuorilla on eristäytyneisyydestä?

Miten nuoret kuvaavat sosiaalista tukea ja sen merkityksiä?

Millaista sosiaalista tukea näkymättömät nuoret kaipaavat?

Miten sosiaalista tukea tulisi nuorten mielestä kehittää oppilaitosyhteisöissä?

4.2 Tarinalinkki ja aineiston kerääminen verkossa

Internettiä on käytetty vielä melko vähän nuoria koskevassa tutkimuksessa eikä ole selkeää näyttöä siitä, miten se toimii aineistonkeruun lähteenä. Siinä nähdään olevan kuitenkin paljon tutkimuspotentiaalia erityisesti muiden toimintamuotojen ja palveluiden ulkopuolelle jääneiden nuorten mielipiteen esille tuomisessa. (Pöysä 2013, 15, 19–20.) Omassa tutkimuksessani käytin internettiä aineiston keruun välineenä. Verkkotutkimuksakin on tärkeää huolehtia siitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja osallistujat tietävät, mihin tarkoitukseen heidän tuottamaansa tietoa käytetään (Turtiainen & Östman 2013, 56–57). Tästä syystä päädyin ensisijaisesti keräämään tutkimusaineistoani eli näkymättömien nuorten tarinoita E-lomakeohjelmalla yhteistyössä Ulla-Maija Koivulan kanssa laatimani tarinalinkin (liite 1) avulla. Tarinalinkkiin nuoret saivat täysin anonymisti kirjoittaa omien sanoin tarinaansa ja kokemuksiaan seuraavien teemojen pohjalta:

- kokemuksia yksinäisyydestä ja eristäytyneisyydestä ja/tai porukassa olemisesta
- tunnelmia, kun oma elämä tuntuu olevan hukassa eikä kukaan oikein auta ja/tai tunnelmia, kun oma polku alkoi löytyä - mikä ja kuka auttoi?
- ehdotuksia siitä, millaista tukea ja apua pitäisi olla tarjolla, kenen sitä tulisi tarjota ja miten?

Keräsin tutkimusaineistoa sosiaalisessa mediassa ja nuoria kohtaavien tahojen sähköisten kontaktikanavien kautta aj. 31.10.2013–31.1.2014. Yhteistyöpyyntö ja osallistumiskutsu nuorille (liite 2) lähetettiin tarinalinkin kanssa eri yhteistyökumppaneille. Aineiston keruun etenemisestä pidin tarkkaa päiväkirjaa, koska halusin pyrkiä seuraamaan ja mahdollisuuksien mukaan kontrolloimaan tarinalinkin leviämistä verkossa. Tämä oli tärkeää tutkimustehtävän rajauksen ja nuorten omakohtaisen näkökulman varmistamiseksi. Aiempien tutkijoiden kokemusten mukaan kerätessä aineistoa verkossa on usein haasteena se, että tutkittava ilmiö pirstaloituu herkästi eikä tutkija pysy kärryllä sen syntykontekstista. Myös tutkimukseen osallistujat valikoituvat usein liian sattumanvaraisesti, mikä voi heikentää tuotetun tiedon hyödynnettävyyttä. (Laaksonen, Matikainen & Tikka 2013, 21–23.)

Omassa tutkimuksessani tarinalinkin levitys tapahtui vaiheittain (liite 3) siten, että aluksi sitä jaettiin keskitetysti Ylen Nuorille Nyt -kampanjan facebook-ryhmässä ja kampanjan aikana perustetussa, Pelastakaa Lapset ry:n koordinoimassa Suunta -palvelussa, josta eri puolilla Suomea asuvat nuoret voivat saada verkossa tapahtuvaa ohjausta koulutukseen, työllistymiseen ja muihin elämänalueisiin liittyvissä kysymyksissä. Tarinalinkkiä jaettiin samaan aikaan myös Pelastakaa Lapset ry:n Netari-palvelun toimesta Demi.fi:ssä, Irc-galleriassa, Twitterissä ja Facebook-ryhmässä. Toisessa vaiheessa tarinalinkkiä levitettiin nuorten verkko-ohjaus- ja tiedotuspalveluissa, kuten esimerkiksi Nuorten tieto- ja neuvontatyön kehittämiskeskus Koordinaatin loppuvuodesta 2014 aloittamassa nuortenelama.fi -palvelussa. Tarinalinkkiä jaettiin myös etsivän nuorisotyön ja nuorten työllistämisasioista vastaavien tahojen toimesta facebook-profiileissa ja www-sivuilla sekä live-ohjaustilanteissa. Kolmannessa vaiheessa tarinalinkkiä jaettiin Tampereen seudulla Tredun ammattiopiston ja Tampereen ammattikorkeakoulun opiskelijoille sekä solmittiin yhteistyösopimus (tutkimuslupa liitteenä 4) A-klinikkasäätiön nuortenlinkki.fi -palveluun valmiiksi kerättyjen tarinoiden käytöstä tässä tutkimuksessa.

Verkkotutkimuksessa tulee kiinnittää erityistä huomiota lähdekritiikkiin, aineistojen syntykontekstiin ja ihmisen kunnioittavaan kohteluun. Lisäksi on huomioitava, että tuotettu tieto on aina tapauskohtaista. (Turtiainen. & Östman 2013, 62–65.) Aineistonkeruutapani suosi varmasti jonkin verran sellaisia nuoria, joilla oli jo aiempaa kokemusta oman elämäntilanteen jäsentämisestä ja valmiuksia kirjalliseen ilmaisuun sekä sosiaalisen median palveluiden käyttöön. Verkossa tapahtuvan aineiston keruun luotettavuutta heikentää myös se, ettei tutkijana voi olla varma tarinan kertojan henkilöllisyydestä tai autenttisuudesta. Menetelmä ei myöskään antanut mahdollisuutta vuorovaikutukseen, täydentäviin kysymyksiin tai non-verbaalisen viestinnän havainnointiin, joita perinteisesti on pidetty olennaisena osana narratiivista tutkimusorientaatiota. Tämän tutkimuksen aineistonkeruutavassa oli sen sijaan etuna, että sosiaalisen median kautta voitiin tavoittaa myös niitä nuoria, jotka eivät kenties muuten pääse osallistumaan itseään koskevien tutkimusten tekoon.

4.3 Tarinat tutkimusaineistona ja niiden monimetodinen analyysi

Narratiivisessa tutkimuksessa puhutaan tarinoista, kertomuksista tai tapahtumien kuluksista (Hirsjärvi ym. 2010, 218). Osa tutkijoista haluaa erottaa nämä selkeästi toisistaan, mutta omassa tutkimuksessani puhun nuorten kirjoituksista tarinoina riippumatta niiden muotoseikoista tai pituudesta. Nuorten tarinoita kertyi määräraikaan mennessä yhteensä 33, joista 27 sähköisen verkkolinkin kautta ja 6 A-klinikkasäätiön nuortenlinkki.fi -verkkopalvelun kautta. Nuortenlinkki.fi -palvelun tarinoista valitsin tämän tutkimuksen analyysivaiheeseen mukaan vain ne, joissa oli selkeästi kerrottu sosiaaliseen tukeen tai koulukokemuksiin liittyvistä teemoista. Tarinoiden pituudet vaihtelivat muutamista riveistä useampisivuisiin kirjoituksiin.

Tutkimukseen osallistuneista enemmistö oli nuoria naisia ja iältään 18–24 -vuotiaita. Taustatietoina kysyttiin vain sukupuoli ja ikäjakauma, mutta nuorten itsensä kertoman mukaan he tulivat hyvin erilaisista perhetaustoista eikä esimerkiksi päihteiden käyttö noussut esille merkittävänä yhdistävänä tekijänä. Osa nuorista kertoi opiskelevansa eri koulutusasteilla, myös korkeakouluissa. Osa kuvasi arkeaan esimerkiksi työttömänä, sairauslomalla, kuntouttavassa työtoiminnassa tai starttipajalla. Mukana oli myös maa-hanmuuttajataustaisia ja vamman tai sairauden vuoksi vaikeammassa työmarkkina-asemassa olevia nuoria. Tarinoissa nousi esille paljon tärkeitä nuorten elämää ja nuorten

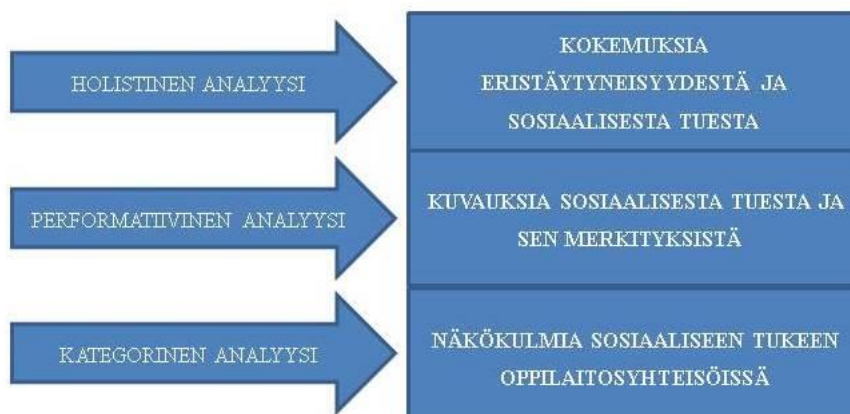
palveluiden kehittämistä koskevia asioita. Niitä kaikkia ei ole voitu sisällyttää tähän opinnäytetyötutkimukseen, jossa fokuksena on ollut nimenomaan näkymättömien nuorten kokemustieto sosiaalisen tuen edistämiseksi oppilaitosyhteisöissä. Tarinoita tullaan käyttämään myös myöhemmin Tampereen ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehittämistoiminnassa.

Narratiivista analyysia ohjaa tutkijan halu oppia uutta ja herkistyä vuorovaikutukseen aineistonsa kanssa, johon vaikuttaa hänen oma subjektiivinen kokemusmaailmansa (Laitinen & Uusitalo 2008, 133). Näin kävi myös minulle. Edellä kuvaamani ensisilmäyksen jälkeen tulostin tarinat ja luin tarinoita useaan kertaan. Suhtauduin tarinoihin suurella arvostuksella, ja niistä kertojineen tuli minulle läheisiä. Monien tarinoiden kohdalla olisi tehnyt mieli kysyä ja keskustella lisää nuorten kanssa, mutta siihen valittu aineistonkeruutapa ei antanut mahdollisuutta. Tarinoiden analyysin tarttuminen tuntui haastavalta, koska tunsin siinä tekeväni ”tutkijatätinä” vääryyttä nuorten yksilöllisille kokemuksille ja merkityksille.

Päädyin käyttämään tutkimustulosten esittämisessä katkelmia nuorten tarinoista, koska halusin näin vahvistaa nuorten oman äänen kuulumista myös tässä raportissa. Analyysin ja raportin luettavuuden helpottamiseksi nimesin jokaiselle tarinalle kuvitteellisen kirjoittajan ja ikäjakauman (esim. Henri 19-24v), joka perustui verkkolinkin kautta kerättyihin taustatietoihin. Tarinoiden kirjoittajien ja niissä esiintyneiden henkilöiden tai organisaatioiden yksityisyyden turvaamiseksi olen myös poistanut katkelmista yksittäisiä tunnistetietoja, kuten esimerkiksi paikkakuntien, oppilaitosten, perheenjäsenten tai ammattilaisten nimiä. Nuortenlinkki.fi -sivuston tarinoista ei ole käytetty suoria lainauksia tässä raportissa. Nämä ratkaisut olivat mielestäni perusteltuja, koska myös Laitisen ja Uusitalon (2008) mukaan vaikeista elämäkokemuksista kertovien narratiivien analysointi ja tulkitseminen vaativat tutkijalta erityistä vastuullisuutta ja tarkkuutta eettisten periaatteiden suhteen (Laitinen & Uusitalo 2008, 133).

Yhdistelemällä erilaisia narratiivisia lähestymistapoja tarinoihin olen pyrkinyt tutkimuksessani kuvaamaan näkymättömien nuorten elämäkokemuksia ja ajatuksia sosiaalisesta tuesta mahdollisimman moniäänisesti. Monimetodisella lähestymistavalla voidaan lisätä myös tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä (Hirsijärvi ym. 2010, 233). Erilaisten orientaatioiden ja analyysimenetelmien yhdistäminen on havaittu hyödylliseksi myös verkon ja sosiaalisen median kautta kerätyn aineiston käsittelyssä (Laakso-

nen & Matikainen 2013, 210). Hyödynsin tutkimuksessani kolmea osittain ajallisesti ja metodisesti limittäin mennyttä narratiivista analyysitapaa alla olevan kuvion mukaisesti:

KUVIO 2. Nuorten tarinoiden narratiivisen analyysin vaiheet

Ensimmäisessä vaiheessa keskityin lukemaan nuorten tarinoita pienimuotoisina elämänkertoina etsien niistä juonellisia käännekohtia siitä, millaiset elämäkokemukset olivat olleet vaikuttamassa sosiaaliseen eristäytymiseen. Huomioni kohdistui myös merkityksiin, joita nuoret antoivat kokemuksilleen nykyhetkessä tai tulevaisuuttaan ennakoidessaan. Valitsin näiden yksittäisten, juonellisten kohtien pohjalta neljä erilaista tarinaa edustamaan koko aineistoa tässä raportissa. Valintakriteerinä toimi ensinnäkin se, että arvioin niiden tuovan riittävän kattavasti esille koko aineistosta nousevia näkyvämmien nuorten elämäkokemuksia. Toisena valintakriteerinä oli se, että kaikista esimerkkitarinoista oli löydettävissä menneiden kokemusten kuvausta ja niiden merkitysten pohdintaa nykyhetken tilanteessa sekä tulevaisuutta silmällä pitäen, jotka pystyin yhdistelemään kronologisesti eteneväksi tarinaksi. Esimerkkitarinat on otsikoitu keskeisten sisältöjen mukaan nuorten itsensä kirjoittamista tarinoista poimittujen lainausten avulla. Analyysin lopuksi vertailin valitsemiani tarinoita paitsi keskenään myös tarinoiden aiheita sivuavien, tuoreiden tutkimustulosten ja työni edetessä täsmentyneen teoreettisen viitekehyksen kanssa. Kaasila (2008) kuvaa tämäntyyppistä aineiston käsitteelyä narratiivin sisällön holistiseksi analyysiksi, jonka etuna on tarinoissa tapahtuvien käänteiden ja syy-seuraussuhteiden tunnistaminen. Haasteena voi olla, että tarinallisia kokonaisuuksia etsiessään tutkija voi joutua turvautumaan liiaksi fiktion apuun ja jotain yksilön todellisuuden kannalta oleellista jää huomioimatta. (Kaasila 2008, 61–62.)

Toisessa vaiheessa kiinnitin huomiota tarinoiden performatiiviseen puoleen eli siihen, millä tavalla ja millaisista kertojaidentiteeteistä käsin nuoret olivat kirjoittaneet tarinoita sosiaalisesta tuesta. Tarinaa kerrottaessa nämä identiteetit yhdistyvät kokemuksiin, jolloin niiden merkityksiä voidaan ymmärtää syvemmin ja kuvata konkreettisemmin. Pitää kuitenkin muistaa, että kertojaidentiteetit rakentuvat yhä uudelleen ja uudelleen kerrontatilanteiden, vastaanottajien ja kertojassa tapahtuvien muutosten myötä. (Salo 2008, 87–89.) Omassa tutkimuksessani nuorten kertojaidentiteetit sosiaalisen tuen kuvaajina hahmottuivat useiden lukukertojen tuloksena siten, että ensin paikansin niitä tarinoiden kokonaistunnelmien pohjalta. Tämän jälkeen lähdin ikäänkuin tarkistamaan ja konkretisoimaan omaa ensivaikutelmaani etsien nuorten tarinoista kertojaidentiteettejä kuvaavia lyhyitä ilmaisuja. Kun tutkijan huomio kiinnittyy kertojien kielellisiin ilmaisiin ja siihen, miten ne heijastavat hänen ajatteluun ja toimintaansa, puhutaan diskurssianalyysistä. Siinä huomiota voidaan kiinnittää pieniinkin ilmaisiin, jopa yksittäisiin sanoihin, joita vertailemalla pyritään tavoittamaan tutkittavan ilmiöön liittyviä hiljaisia olettamuksia ja identiteettejä. (Hirsjärvi ym. 2010, 225–226.) Mielestäni pienimuotoiset diskurssianalyysin toteuttaminen narratiivisen analyysin osana tuntui perustellulta, koska niissä molemmissa ajatellaan tiedon jatkuvaan kehittymiseen erilaisissa kerronta- ja vuorovaikutustilanteissa (vrt. Hirsjärvi ym. 2010; Salo 2008.) Pohdin paljon eri kertojaidentiteettien nimeämistä, jotta niistä tulisi mahdollisimman kuvaavia, mutta myös sellaisia, jotka nuoret itse voisivat hyväksyä omikseen.

Kolmanneksi tarkastelin tarinoita kategorisen lähestymistavan mukaisesti etsien niistä ensin katkelmia liittyen nuorten kokemuksiin sosiaalisesta tuesta tai sen puutteesta oppilaitosyhteisöissä. Näitä toisiinsa vertailemalla löysin yhteisiä teemoja siitä, millainen sosiaalinen tuki toimii, millainen ei ja miten nuoret itse kehittäisivät sosiaalista tukea oppilaitosyhteisöissä. Analyysitavalla on yhtymäkohtia laadullisessa tutkimuksessa paljon käytettyyn aineistolähtöiseen sisällönanalyysiin, jossa aineistosta etsitään tutkimustehtävän kannalta pelkistettyjä ilmaisuja, joista edelleen haetaan samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Näin ilmaisut voidaan ryhmitellä ja päästään käsitteellistämisen kautta luomaan uutta teoreettista ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. (Laitinen & Uusitalo 2008, 133; Sarajärvi & Tuomi 2011, 108–112..) Chasen (2011) mukaan sisällönanalyysille on sijaa myös narratiivisessa tutkimuksessa, jotta tutkittaville ilmiöille voidaan löytää laajempia yhteyksiä ja parantaa tutkimustulosten hyödynnettävyyttä vallitsevien käytäntöjen muuttamiseksi (Chase 2011, 435–436). Omassa analyysissäni en pyrkinyt pelkistettyihin ilmaisiin tai uusien käsitteiden luomiseen, vaan nostamaan edellä kuvatuksi

esille yhteisiin teemoihin sopivaa nuorten omaa kerrontaa. Vasta tässä vaiheessa aloin myös tarkentamaan oman tutkimukseni teoreettista viitekehystä, ja peilasin nuorten kokemuksia mm. Cobbim sosiaalisen tuen kolmijakoon tunne-, verkosto- ja arvostustuesta (vrt. Cobb 1976, 300). Voi myös sanoa, että hyödynsin kolmannen analyysivaiheen lopussa teoriaohjaavassa analyysissä, jossa pyritään löytämään uusia näkökulmia aiemman tiedon ja tutkimuksessa kerätyn empiirisen aineiston yhdistelyn ja vuoropuhelun eli abduktiivisen päättelyn kautta (Sarajärvi & Tuomi 2011, 96–97). Näin nuorten yksilöllisistä ja yhteisistä kokemuksista muodostui Cobbin sosiaalisen tuen malliin yhdistyen piirakkakuva sosiaalisen tuen vahvistamiseen oppilaitosyhteisöissä.

Opinnäytetyöni tutkimustulosten sekä johtopäätösten ja kehittämissuosituksen muotoutumiseen on nuorten tarinoiden äärelle pysähtymisen lisäksi vaikuttanut koko prosessin ajan käymäni avoin keskustelu opetus- ja ohjaustehtävissä toimivien tuttavieni, ESR -hankesuunnitteluun osallistuneiden ammattilaisten ja opiskelijakollegoideni kanssa. Tutkimukseni oli esillä ESR -hankesuunnitteluun liittyneessä työpajaseminaarissa Tampereen ammattikorkeakoululla maaliskuussa 2014, ja lisäksi olen kertonut sen eri vaiheista Tampereen ammattilaisten opettajakorkeakoulun opiskelijoille joulukuussa 2013 ja toukokuussa 2014. Kirjoitin kevään 2014 aikana myös opinnäytetyöni aineistoa hyödyntäen sosiaalista tukea ja yrittäjyyspedagogiikkaa tarkastelevan artikkelin Tampereen ammattikorkeakoulussa työn alla olevaan julkaisuun. Kaikissa näissä yhteyksissä syntyneet ideat ja saamani palaute ovat osaltaan vieneet omaa ajatteluani ja tutkimustani eteenpäin, ja vaikuttaneet näin myös tämän raportin sisältöihin. Toivon, että tämä avoin ja yhteisöllinen tiedon tuottamisen tapa lisää tutkimukseni kosketuspintaa ja hyödynnettävyyttä myös jatkossa kehitettäessä sosiaalista tukea oppilaitosyhteisöissä.

5 TARINOITA ERISTÄYTYNEISYYDESTÄ, SOSIAALISESTA TUESTA JA OPPILAITOSYHTEISÖJEN KEHITTÄMISESTÄ

5.1 Nuorten kokemuksia eristäytyneisyydestä ja sosiaalisesta tuesta

5.1.1 Yleissilmäys nuorten näkymättömyyteen

Vaikka olen tutkimuksessani ensisijaisesti tavoitellut narratiivisen tutkimuksen periaattein näkymättömien nuorten yksilöllisiä sosiaaliseen tukeen liittyviä kokemuksia ja merkityksenantoja sekä kehittämisideoita sosiaalisen tuen lisäämiseen oppilaitosyhteisöissä, piirtyy aineistostani myös yhteistä kuvaa näkymättömistä nuorista. Nuorten tarinoista nousee esiin koulukiusaaminen, yksinäisyys, masennus ja voimakas pärjäämisen halu, jotka käyvät yksiin Japanissa tunnistetun nuorten sosiaalisen eristäytymisen syndrooman eli hikikomori-ilmiön kanssa. Seuraavaan kuvioon olen koonnut empiirisen aineistoni ja hikikomori-ilmiötä käsittelevien teoreettisten lähteiden (vrt. Kataoka 2010; Turkki 2005) pohjalta tekemiäni havaintoja näkymättömistä nuorista sekä Japanissa ja osin meilläkin tunnistetuista hikikomori -nuorista:

KUVIO 3. Näkymättömät nuoret ja hikikomori -nuoret

Tarinoiden mukaan sosiaaliseen eristäytymiseen vaikuttavat olennaisesti nuorten elämässä tapahtuneet murrostilanteet, kuten lapsuuden kodista uudelle opiskelupaikkakunnalle muutto tai äkilliset traumaattiset kokemukset. Näihin tilanteisiin liittyen nuoret kertoivat myös oman pään sisäisestä kaaoksesta, ulkopuolelta tulevista suorituspaineista ja sinnikkäästä yrittämisestä sekä aikuisen tuen kaipuusta. Japanilaista yhteiskuntaa tarkastelevissa lähteissä hikikomori-ilmiön taustalta oli sen sijaan tunnistettu se, että monet nuoret elävät omien vanhempiensa hoivissa pidempään ja näin vanhemmat voivat osaltaan mahdollistaa nuoren eristäytymistä. Oman tutkimukseni tarinoissa yhteiskunnan digitalisoituminen ei nouse esille nuorten eristäytyneisyyttä edistävänä tekijänä kuten japanilaista hikikomori-ilmiötä käsittelevissä lähteissäni. Verkon ja sosiaalisen median nuoret kokivat enemmänkin mahdollisuutena purkaa omaa pahaa oloaan esim. blogeissa ja chateissa.

Toisaalta myös Suomessa on käytännön työssä ja aiemmissa tutkimuksissa havaittu nuorten eristäytyneisyyden ja neljän seinän sisälle jäämisen taustalta eri asteisia netti- ja peliriippuvuuksia, joten liian pitkälle meneviä yleistyksiä oman tutkimusaineistoni pohjalta ei voi tästäkään tehdä. Omaa tutkimustani voi myös kritisoida sen suhteen, että käytettiinkö aineiston keruussa liian paljon esimerkiksi yhteisöllisyyttä korostavia netti-tuen tai nk. perinteisiä sosiaalisen median palveluita, jolloin osallistujiksi valikoitui sen vuoksi tiettyntyyppisiä nuoria. Mielenkiintoista olisi tietää, millaisia tarinoita olisi tullut, jos aineistoa olisi kerätty lisäksi myös erilaisilla pelifoorumeilla. Jotta voimme vertailla pintaa syvemältä japanilaisen hikikomori -ilmiötä ja suomalaisten nuorten ”näkymättömyyttä” sekä niihin tepsiviä, yhteiskunnasta ja kulttuurista riippumattomia ratkaisukeinoja, tarvitaan lisätutkimusta, jota tämän opinnäytetyön ohjaajana toiminut YTL Ulla-Maija Koivula onkin jo käynnistämässä yhdessä japanilaisten kollegoidensa kanssa.

Nuorten yksilöllisten kokemusten pohjalta hahmottelemani ”näkymättömän nuoren kuva” toimii kuitenkin tässä yhteydessä pohjana nuorten elämäkokemuksiin liittyneiden ratkaisevien käännteiden ja niille annettujen merkitysten tarkastelussa. Näitä käsittelen seuraavaksi analysoimalla neljää juonellistamaani elämäkokemustarinaa, jotka on kokonaisuudessaan löydettävissä liitteestä 5. Tarinoiden tunnistetiedot on muutettu aluvussa 4.3. kuvaamallani tavalla.

5.1.2 Reittejä eristäytyneisyyteen

”Tiedättehän, jos jotakuta säilyttää kovin usein, hän muuttuu helposti näkymättömäksi”, kirjoitti Tove Jansson (1982, 102). Nuorten elämäkokemustarinoista oli löydettyä vissä samaan tapaan ratkaisevia käännteitä, joista nuoret itse arvioivat oman eristäytyneisyytensä alkaneen. Monissa tarinoissa nämä liittyivät jo hyvin varhaisiin koulukokemuksiin, kuten seuraavassa Ellan tarinassa:

Erilaisuuteni vuoksi en ala-asteella pystynyt osallistumaan suurimpaan osaan välituntileikeistä. Koulussa minulle myös huudeltiin ja jätettiin pois porukasta. En kuitenkaan koskaan mennyt sanomaan kellekään, että minua kiusataan, en ehkä itsekään mieltänyt sitä kiusaamiseksi. En halunnut huolestuttaa vanhempiani tai vaikuttaa opettajien lellikiltä. (Ella 15-18v)

Monista tarinoiden kertojista sai vastuuntuntoisen ja empaattisen, toisten tarpeita ehkä liiankin herkästi huomioivan nuoren kuvan. Ellan tavoin monet muutkin näkymättömät nuoret kertoivat halustaan selviytyä mahdollisimman pitkälle omin voimin. Heillä oli motivaatiota päästä eteenpäin elämässään, johon liitettiin usein työ- tai opiskelupaikka. Nämä pyrkimykset ovat hyvin linjassa keväällä 2014 valmistuneen Raha-automaattiyhdistyksen Paikka auki -ohjelman teettämän valtakunnallisen tutkimuksen kanssa. Siinä haluttiin antaa ääni 18–29 -vuotiaille työttömille nuorille, joita haastateltiin puhelimitse 200. Tutkimukseen osallistuneet nuoret näkivät myös työn olennaisena keinona päästä eteenpäin elämässä. He olivat valmiita ottamaan vastaan työtä kuin työtä, jotta pääsisivät eroon tukiviidakoista. (Raha-automaattiyhdistys: Paikka auki -nuoret työelämää 2014.) Voimakkaalla pärjäämisen halulla ja sillä, ettei nuori tai hänen läheisverkostonsa tunnista mahdollista tuen tarvetta ajoissa, näytti tarinoissa olevan myös kääntöpuolensa esimerkiksi seuraavaan tapaan:

En pystynyt nukkumaan ahdistuksen takia öisin, koulu kärsi, minä kärsin. Tuntui kuitenkin, että ongelmani olivat mitättömiä ja ajattelin, että niille vain naurettaisiin. En hakenut, enkä myöskään luovuttanut, vaikenin ongelmistani ja päätin pärjätä. Tein itsestäni kiireisen, jottei ahdistuksen tunteille olisi aikaa. (Henri 18-24v)

Henri ja useat muut nuoret kertoivat tarinoissaan ahdistuksesta, sosiaalisten tilanteiden peloista, paniikkihäiriöistä ja masennuksesta, joiden katsottiin olevan toisaalta edellä mainitun kiusaamisen ja yksinäisyyden seurausta, mutta myös niiden syy. Nuoret olivat Unnan kerrontaa lainaten usein *”rypeneet pahassa olossaan”* pitkään, ja heillä oli ollut

vaikeuksia oman masennuksen tunnistamisessa ja oikean hoidon löytämisessä. Monilla masennus oli nuoresta iästä huolimatta ehtinyt jo uusiutua eikä valoa tunnelin päässä tuntunut olevan, joka vei kohti syvempää eristäytyneisyyttä. Nuorten tarinoissa esitetyt kokemukset menevät hyvin yksiin Kirsi Riihimäen (2014) juuri valmistuneen väitöskirjan tulosten kanssa. Riihimäen (2014) seurantatutkimukseen osallistuneiden 20–69 -vuotiaiden masennuspotilaiden tilanteen asianmukainen arviointi ja terveyskeskuksessa toteutetun hoidon vaikutukset olivat jääneet usein heikoiksi ja lyhytkestoisiksi. (Riihimäki 2014, 83–85.)

Alla olevasta Anun tarinanpätkästä näkyy, miten nuorten elämässä tapahtuvat erilaiset murrokset voivat altistaa masennukselle ja johtaa sosiaaliseen eristäytyneisyyteen. Eri-tyisesti nuorten tarinoissa korostui muutto lapsuuden kodista omaan kotiin; useimmiten täysin uudelle paikkakunnalle opiskelujen perässä. Uudessa tilanteessa korostuu kaikkien nuorta lähellä olevien aikuisten, kuten opettajien ja ohjaajien, merkitys. Ratkaisevaa on myös, millaisia kokemuksia nuorelle jää kohtaamisista ammattilaisten kanssa.

Muutin omilleni. Jo aikaisemmin vainonnut sosiaalisten tilanteiden pelko voimistui entisestään. Lopetin työn hakemisen, välttelin kaupassa käyntiä, peruin tapaamisia kavereiden kanssa. Kaikki päivät vietin yksin kotona tekemättä mitään. Työntekijä otti yhteyttä - tavattiin pari kertaa, mutta ei se tainnut saada musta mitään irti. Luulen, että se vähän kyllästyi muhun, kun ei koulu ja työt kiinnostaneet. (Anu 19-24v)

Anun elämäntarinan käy ilmi, että tie sosiaaliseen eristämiseen voi olla paitsi pakkoa tai ajautumista myös nuoren itsensä tekemien tietojen valintojen myötä. etenevä prosessi. Koulutusjärjestelmän tasolta toiselle tai koulutuksesta työelämään siirtymiseen liittyvät nk. nivelvaiheet eivät nouse esille näkymättömien nuorten tarinoissa, joissa suurempana riskinä sosiaaliselle eristämiseen näyttäytyvät muilla elämäntilanteilla tapahtuneet haavoittavat kokemukset ja ohentunut yhteys läheisverkostoon. Kiusaamisella ja muilla vaikeilla kokemuksilla voi olla pitkät jäljet nuoren elämässä, ja niiden syvyyteen vaikuttavat paitsi nuoren henkilökohtaiset taipumukset vaikeuksien käsittelyyn myös saatavilla oleva aikuisten sosiaalinen tuki ja mahdollisuus kokemusten prosessointiin (Lämsä ym. 2009, 98).

Erityisen riskialttiiksi elämäntilanteeksi eristämiskehityksen kannalta nuorten tarinoissa nousee itsenäistyminen ja muutto omaan kotiin, jolloin nuorta ei saisi jättää yksin. Myös Hanna Remeksen (2012) mukaan omilleen muuttamisella on yhteys nuorten

aikuisten kohonneeseen tapaturma- ja kuolleisuusriskiin. Itsenäinen selviytyminen voi tuntua nuoresta isolta haasteelta. Kun sosiaalinen kontrolli heikentyy, voi riskikäyttäytyminen, kuten esim. päihteiden käyttö, lisääntyä (Remes 2012, 54–58). Omassa tutkimuksessani päihteiden liikkakäyttö tosin nousi esille vain muutaman nuoren tarinoissa, mutta sosiaalista eristäytymistä voidaan kyllä pitää niiden valossa riskinä nuorten hyvinvoinnille. Nuoret kuvasivat tarinoissaan sitä, miten vaikeaa on tunnistaa omassa hyvinvoinnissa tapahtuneita muutoksia ja eristäytymiseen johtaneita kokemuksia. Heillä oli kokemuksia siitä, että masennus ja muut mielenterveydelliset ongelmat olivat tulleet kuin ”*puskista*”. Näiden tunnistamiseen nuoret olisivat toivoneet enemmän läheisverkoston, erityisesti omien vanhempien, ja oppilaitosyhteisössä opettajien tukea sekä aloitteellisuutta.

5.1.3 Eristäytyneisyyden merkityksistä

”Mutta eikö hän kastu?”, kysyi muumipeikon äiti.

”Mahtaako se paljonkaan haitata, kun on näkymätön.”, Tuu-tikki vastasi (Jansson 1982, 102.)

Seuraavaksi tarkastelen neljän esimerkkitarinani valossa sosiaalisen eristäytyneisyyden merkityksiä näkymättömille nuorille. Merkitykset fokusoin tässä yhteydessä siihen, millaisia vaikutuksia nuoret arvioivat eristäytyneisyydellä olevan elämässään tällä hetkellä tai tulevaisuudessa. Sosiaalinen eristäytyminen ja siihen liittyvät muut haavoittavat elämäkokemukset olivat mukana nuorten tarinoiden nykyhetkeä tai menneisyyttä koskeneissa katkelmissa. Ne olivat syöneet monen nuoren itseluottamusta vuosien ajan ja monet kokivat niiden olevan varsin pysyvä osa omaa identiteettiä Ellan tapaan:

Nyt jatko-opinnoissakin joudun viettämään välituntini pääasiassa yksin. Asiaa ei ehkä helpota, että oma luonteeni on hieman hiljainen enkä uskalla mennä toisten juttuun mukaan. Itseluottamus ei ole paras mahdollinen, joten se vaatisi enemmän rohkeutta. (Ella 15-18v)

Lämsä ym. (2009) ovat pohtineet omien tutkimusten pohjalta kiusattujen nuorten taipumusta itsensä leimaamiseen. Vertaisryhmästä eristäminen saa nuoren toimimaan ja ajattelemaan saamansa leiman mukaisesti. Hän alkaa löytää itsestään vikoja, ja altistuu yhä uudelleen kiusaamiselle myös uudessa yhteisössä, kuten esimerkiksi vaihtaessaan opiskelupaikkaa. (Lämsä ym. 2009, 104–105.) Vastaavaa oli havaittavissa myös tutki-

mukseeni osallistuneiden jo hiukan vanhempien nuorten tarinoissa. Heille toisen tai korkea-asteen opinnoissa selviytyminen asetti yhä edelleen alla olevien esimerkkien kaltaisia arkipäivän haasteita:

Tunnen yhä oloni opiskelupaikassa ulkopuoliseksi, ja kouluun meno aiheuttaa stressiä ja ahdistusta. Stressin takia sairastelen edelleen paljon. En ole saanut sellaisia numeroita, kuin olisin ehkä voinut saada. (Henri 19-24v)

Sen takia, kun kavereita ei juuri ole, koulussa ryhmä- ja parityöt eivät kuulu suosikkeihini. Aina pitää olla se, joka jää yli, ja mennä siihen ryhmään, missä on tilaa, tai huudella "kuka olisi mun pari". (Ella 15-18v)

Jatkuva ulkopuolisuuden ja ahdistuksen kanssa eläminen stressaa nuorta, kuten Henrin tarina yllä hyvin tuo esiin. Selviytymistaistelu voi käydä niin kuormittavaksi, että paremmaksi vaihtoehdoksi koetaan kotiin jääminen ja alistuminen omaan kohtaloon Anulta lainatulla *"Kai tää elämä näinkin menee"* -asenteella. Myös psykiatri Juhani Mattilan (2014) kokemusten mukaan nuoren vaikeudet toimia ryhmässä voivat johtaa sosiaalisiin pelkoihin, joiden vuoksi nuori alkaa vältellä opiskelua ja kontaktien solmimista kavereihinsa. Käsittelemättöminä sosiaaliset pelot ja toistuvat pettymykset voivat johtaa masennukseen ja itsetuhoajatuksiin sekä vaikeuksiin työelämässä ja myöhemmissä ihmissuhteissa. Tästä syystä olisi tärkeää tarjota nuorille mahdollisuuksia sosiaalisten taitojen harjoitteluun ja valmiuksia itsessään tapahtuvien muutosten tunnistamiseen.. (Mattila 2014, 196.) Osa tutkimukseeni osallistuneista nuorista kuvasi tarinoissaan Anun ja Henrin tapaan itsessään huomaamiansa ja eristäytyneisyyden seurauksiksi nimeämiänsä muutoksia, joihin he eivät olleet joko osanneet hakea tai saaneet ajoissa apua

Menetin kiinnostukseni kaikkeen mitä olin ennen rakastanut. Aluksi halveksuin itseäni siitä miten voin ajatella (itsemurhaa) niin itsekkäästi. (Anu 19-24v)

Huomaan, että minulle on tullut sosiaalisten tilanteiden pelkoja. Yksinäisyys on tehnyt minusta aran. (Henri 19-24v)

Eristäytyneisyyden merkitysten analysoiminen tuo esiin, että näkymättömien nuorten elämässä monet haasteet ovat kietoutuneet toisiinsa eikä niistä pysty selkeästi määrittelemään syy-seuraus -suhteita. Nuorten tarinoista oli kuitenkin löydettävissä useita kuvauksia siitä, miten eristäytyneisyydestä ja yksinäisyydestä voi selviytyä.

5.1.4 Ulos eristäytyneisyydestä

”Onpa hauskaa havaita, että sinä näyt tänään enemmän. Mitä enemmän näemme sitä iloisemmiksi tulemme...” (Jansson 1984, 110–111)

Nuorten tarinoista heijastui halu päästä ulos eristäytyneisyydestä. *”Ei tunnu kivalta jäädä aina ulkopuoliseksi”*, kuten Ella tarinassaan kirjoittaa. Osassa nuorten tarinoista eristäytyneisyys ja ulkopuolisuus olivat osa nykyhetkeä, ja nuorten oli vaikea nähdä tilanteen muuttuvan millään keinoin parempaan tulevaisuudessa. Toisissa tarinoissa eristäytyneisyys näyttäytyi ohimenevänä tai jo kokonaan taakse jääneenä elämänvaiheena. Näiden nuorten tarinoista oli löydettävissä myös kuvauksia ratkaisevista käännteistä, joiden avulla oma eristäytyneisyyden kokemus oli alkanut helpottamaan, ja he olivat kokeneet päässeensä elämässä eteenpäin.

Vertaisryhmään sisäänpääsy tai sosiaalisen tuen saaminen ystäviltä oli avainasemassa myös tässä tutkimuksessa eristäytyneisyyden kokemuksen helpottamisessa (vrt. Huurre 2005; Ellonen 2008; Korkiamäki 2013). Vertaisryhmästä saatavan sosiaalisen tuen kääntöpuolena nuoret toivat tarinoissaan kuitenkin esille, että samankaltaisten porukassa syrjäydytään helposti yhdessä ja sosiaalisten suhteiden solmiminen tuntuu lähes mahdollottomalla, esimerkiksi opiskelu- ja työyhteisöissä. Näin eristäytyminen voi jatkua osittaisena aikuisuuteen asti. Se voi vaikeuttaa jaksamista ja sosiaalisen tuen saamista opiskeluun tai työhön liittyvissä haastavissa tilanteissa. Sosiaalista yhteyttä ja tukea ei voi tankata varastoon, vaan sitä on koettava päivittäisissä vuorovaikutussuhteissa vertaisryhmän kanssa. Ella kuvaa omia kokemuksiaan ja odotuksiaan tämän suhteen seuraavasti:

Vertaisporukassa selittelyn tarve vähenee, ja siellä uskallan olla oma itseni. Tulevaisuudessa olisi kiva jos olisi kaveri koulussa, koska siellä pystyisi tapaamaan päivittäin. (Ella 15-18v)

Sosiaalisen tuen kokemuksessa on tärkeää myös sen laatu. Aikuistumassa oleville tai varhaisaikuisuuteen ehtineillä tarinoiden kirjoittajilla ei näyttänyt olevan enää tarvetta muokata omaa toimintaansa ja yksilöllisiä piirteitään ulkopuolelta tulevien odotusten mukaan. Heille oli tärkeää tulla hyväksytyksi *”ilman selityksiä”* ja tasavertaisina keskustelukumppaneina niin vertaisryhmässään kuin suhteessa omiin vanhempiin, opettajiin ja ammattiauttajiin. Jotta eristäytyneisyydestä pääsee ulos, pitää siihen liittyviä kokemuksia Henrin ajatusten mukaan *”päästä purkamaan jonkun luotettavan ihmisen*

kanssa, jolloin voi oppia käsittelemään asioita jatkossa paremmin ja alkaa uskoa omaan selviytymiseensä”.

Henrin kuvaamaan tilanteeseen pääsy näyttäytyi nuorten tarinoissa haastavalta, ja oli monille vasta pitkän prosessin tulos. Esimerkiksi Unnan elämäntarinanasta käy ilmi, että eristäytyneisyys ja siihen liittyneet masennusoireet voivat jatkua pitkään ilman, että nuori itse tai hänen vanhempansa ymmärtävät ja myöntävät, mistä on kyse. Seuraavassa esittelen ja analysoin lähemmin Unnan tarinan ratkaisevan käännekohdan. Se toimii hyvin koko aineistoani kuvaavana esimerkkinä, ja siitä on tunnistettavissa useampia reittimerkkejä, joilla voi päästä ulos eristäytyneisyydestä.

Sitten yksi ilta sain järjettömän paniikkikohtauksen ja soitin hädissäni ystävälleni. Hän käski, että minun tulisi ottaa yhteyttä koulumme terveydenhoitajaan heti seuraavana aamuna ja hankkia apua. Siinä vaiheessa tajusin jo itsekin että kaikki ei ole enää ok. Niinpä jo samana yönä laitoin viestiä terveydenhoitajalle sähköpostitse ja menin hänen vastaanotolleen samalla viikolla. Siitä se vyyhti alkoi sitten aueta. Sain ajan psykologille ja olin valmis ottamaan apua vastaan, koska en enää vain omin voimin kyennyt jaksamaan. Tästä on nyt kulunut melkein vuosi ja voin jo paljon paremmin. Pystyn käymään koulussa normaalisti ja olemaan kavereiden kanssa. Käyn terapiassa ja keskityn omaan paranemiseeni. (Unna 15-18v)

Unnan kohdalla tarvittiin yksi, kärjistynyt ”sysäys” eli paniikkikohtaus sekä ystävien tukea ja vastuunottoa läheisestään. Nämä saivat Unnan itse tunnustamaan, että hän tarvitsee ulkopuolista tukea. Tärkeänä näyttäytyi myös se, että ystävät osasivat antaa Unnalle selkeän ohjeen, mitä tehdä seuraavaksi ja mistä hakea apua. Olennaisena tekijänä tarinassa on myös se, että nuori sai nopeasti tukea oppilashuollosta, jonka henkilöstön keskinäinen ja ulospäin suuntautuva yhteistyö vaikuttaa Unnan kertoman mukaan toimineen saumattomasti. Myös mahdollisuus terapiaan ja oma halu sekä tilan saaminen toipumiseen ovat olleet edistämässä nuoren selviytymistä ulos eristäytyneisyydestä.

Tarinoiden pohjalta voi sanoa, että sosiaalinen tuki toimii avaimena ulos eristäytyneisyydestä. Sosiaalisen tuen laadulla ja oikea-aikaisuudella on oleellinen merkitys siinä, miten Unnaa lainaten ”vyyhti alkaa selviämään”. Hänen tarinastaan nousee esille kaksi tämänkin tutkimuksen kannalta oleellista teemaa: Tuntuu inhimillisten (ja myös taloudellisten) voimavarojen haaskaamiselta, jos nuoret päätyvät syystä tai toisesta näkymättömiksi Tove Janssonin (1984) Ninni -hahmon tavoin eivätkä välttämättä tunnista omaa tilannettaan ennen kuin itsemurhan tai muun äärimmäisen ratkaisun partaalla. Unna

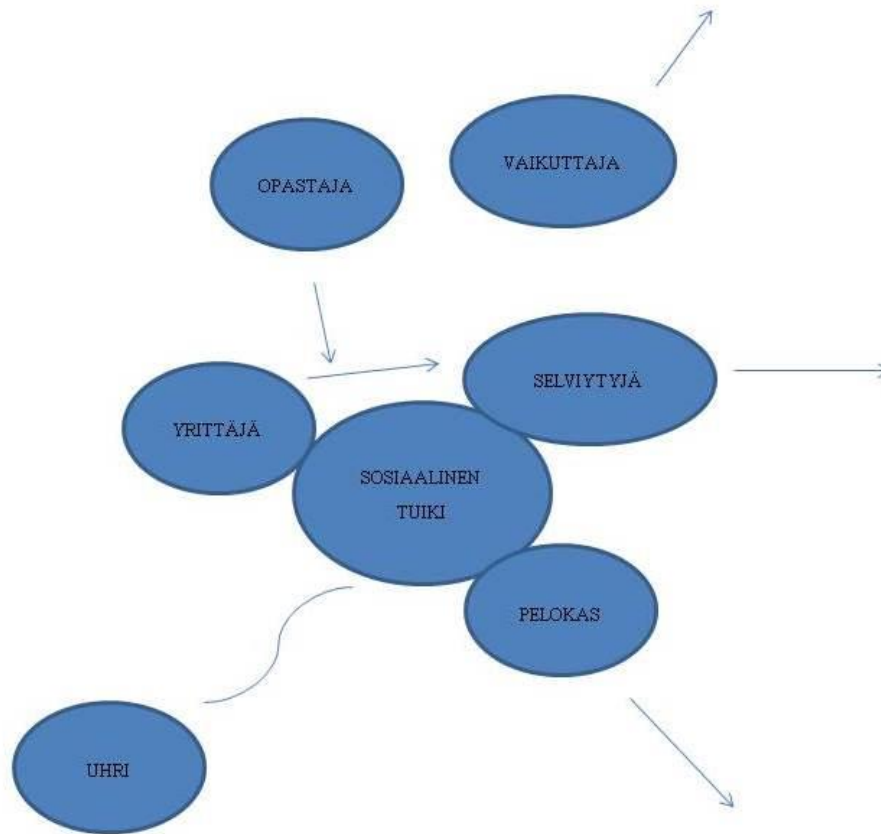
kirjoitti selviytymistarinan, ja hänen kohdallaan niin ystävien kuin ammattilaisten tarjoama tuki näytti toimivan saumattomasti, mutta näin ei käy kaikissa tämän tutkimuksen aineistona olevissa nuorten tarinoissa eikä aina arjen työssäkään. Siksi lienee paikallaan tuoda vielä lisää näkökulmia aiheeseen tarkastelemalla, miten nuoret kuvaavat sosiaalista tukea ja sen merkityksiä, ja millaisia arvioita sekä kehittämisideoita tarinoista nousee sosiaalisen tuen edistämiseen oppilaitosyhteisöissä.

5.2 Nuorten kuvauksia sosiaalisesta tuesta ja sen merkityksistä

”Sitä paitsi ei oikein tiennyt, mihin katsoisi puhuessaan Ninnin kanssa”, kirjoitti Tove Jansson (1982, 110). Minulla oli vähän samanlainen olo nuorten tarinoita lukiessa ja analysoidessa, koska tutkimusaineisto oli kerätty anonymisti verkkolinkin kautta. Tästä syystä ja näkymättömien nuorten sosiaaliseen tukeen liittämien merkitysten tarkentamiseksi, päädyin tarkastelemaan kirjoitustavoista esille nousevia kertojaidentiteettejä. Huomioitavaa on, että nämä kertojaidentiteetit eivät ole tarinoita kirjoittaneiden nuorten yksilöllisiin ominaisuuksiin tai persoonaan kohdistuvia luokitteluja, vaan kuvauksia siitä, millä tavoin ja mistä näkökulmasta tarinoissa sosiaalista tukea on käsitelty. Kertojaidentiteetit eivät näyttäneet pysyvinä, ja samastakin tarinasta saattoi löytyä useampia identiteettirooleja tilanteiden ja tapahtumien muuttuessa.

Kirjoitushetkellä näkymättömät nuoret asemoivat itsensä lähes poikkeuksetta sosiaalisen tuen vastaanottajiksi. Riikka Korkiamäen (2013) väitöstutkimuksen tuloksiin peilaen tästä voisi päätellä, ettei tarinoita kirjoittaneilla nuorilla ole sosiaalisten verkostojen ulkopuolisuuden vuoksi juurikaan mahdollisuuksia sosiaalisen tuen vastavuoroiseen toteuttamiseen omassa arjessaan (vrt. Korkiamäki 2013, 18–20; 124–125; 129). Osa nuorista kuitenkin toivoi ja näki mahdollisena sen, että voisi omakohtaisten kokemustensa pohjalta ja kouluttautumisen myötä tulevaisuudessa toimia jopa sosiaalisen tuen ammattilaisena.

Nuorten tarinoista löytyi kuusi toisistaan poikkeavaa kertojaidentiteettiä suhteessa sosiaaliseen tukeen. Ne olen koonnut seuraavan sivun kuvioon suhteessa koettuun sosiaaliseen tukeen ja sille annettuihin merkityksiin.

KUVIO 4. Sosiaalinen tuki ja nuorten kertojaidentiteetit

Kertojaidentiteeteistä neljä kuvasi hyötynensä sosiaalisesta tuesta. Opastajat olivat valmiita suosittelemaan erilaisia sosiaalisen tuen muotoja ja tukipalveluita vertaisryhmälleen. He suhtautuivat sosiaaliseen tukeen kannustavasti, ja antoivat tarinoissaan konkreettisia vinkkejä siitä, miten kannattaa elämän vaikeissa tilanteissa toimia, mistä hakea apua ja keneltä sosiaalista tukea voi saada. Vaikuttajat tarkastelivat sosiaalista tukea etäämmältä ja esittivät siihen liittyviä yleisen tai yhteiskunnallisen tason kommentteja. He myös esittivät realistisia ja analyttisiä arvioita oppilaitosyhteisöissä kokemastaan sosiaalisesta tuesta. Yrittäjät kuvasivat näkevänsä vaivaa ja yrittävänsä sinnikkäästi, jotta pääsisivät osalliseksi läheis- ja ammattilaisverkoston tarjoamaan sosiaaliseen tukeen. He näkivät sosiaalisen tuen eri muodoissaan tavoiteltavaksi ja uskoivat pääsevänsä sen avulla eteenpäin elämässään. Selviytyjät kuvasivat sosiaalista tukea itseään läheisesti koskettavana, kannattelevana ilmiönä, jolla oli jo ollut ratkaiseva merkitys opinnoissa ja elämässä selviytymisessä. He suhtautuivat luottavaisesti siihen, että sosiaalista tukea on tarjolla juuri heidän tarpeisiinsa myös jatkossa.

Kahdesta kertojaroolista käsin sosiaalinen tuki näyttäytyi hyödyttömänä. Uhrin kuvasivat sitä ilmiönä, jonka ulkopuolelle heidät oli muiden toimesta jätetty. Uhrin kertojaidentiteetistä sosiaalista tukea kuvanneet nuoret vaikuttivat uupuneilta eivätkä nähneet ulospääsyä elämäntilanteestaan. He olivat kirjoittaneet tarinoihinsa myös konkreettisia avunpyyntöjä, joihin reagoimiseen tämäntyyppinen tutkimusote ei antanut mahdollisuutta. Pelokkaan kertojarooli sosiaaliseen tukeen oli läheinen, mutta siitäkin huolimatta he suhtautuivat epäillen sosiaalisen tuen mahdollisuuksiin ja omaan selviytymiseensä. Seuraavassa taulukossa olen havainnollistanut muutamien esimerkki-ilmaisuja avulla edellä esittämäni analyysia nuorten kertojaidentiteeteistä suhteessa sosiaaliseen tukeen:

TAULUKKO 1. Kertojaidentiteetit ja esimerkkejä nuorten kielellisistä ilmaisuista

UHRI	<p>Tuntuu kuin minua syrjittäisiin.(Henna 19-24v)</p> <p>Minulle ei ollut koskaan annettu mitään mahdollisuutta ja keinoja parantua näistä haavoista. (Kaisa 25-29v)</p> <p>Kukaan muu ei uskonut minuun. (Vera 15-18v)</p>
SELVIYTYJÄ	<p>Elämä alkaa hymyilemään ja tietää että on rakastettu henkilö silloin kun pääsee pikkuhiljaa selville vesille. (Paola 19-24v)</p>
YRITTÄJÄ	<p>Täytyy vain psyykätä itsensä. (Liisa 19-24v)</p> <p>Olen aina kamppaillut. (Iina 25-29v)</p> <p>Minulla riittää energiaa intää ja vaatia. (Mari 19-24v)</p>
PELOKAS	<p>Tulevaisuus ja sen toivottomuus ahdisti minua.(Kaisa 25-29v)</p> <p>Pelkään minun tulevaisuuteni olevan samanlainen. (Vera 15-18v)</p>
VAIKUTTAJA	<p>Kenelläkään ei ole aikaa sellaiselle (Mari 19-24v),</p> <p>Kannattaa tuoda esiin (Tiia 25-29v)</p> <p>Nuorten pitäisi saada enemmän apua (Iina 25-29v)</p>
OPASTAJA	<p>Saa elämään jonkinlaista rutiinia. Ettet jää vain kotiin, yksin. (Riina 19-24v)</p> <p>Yksinäisyys siinä iskee ja erakoituminen jos ei tee asialle koskaan mitään ja ajattelee vain että kyllä se siitä menee ohitse.</p> <p>Älä koskaan anna oman olon takia kavereiden kadota elämästäsi! (Paola 19-24v)</p>

Tarinoissa näyttäytyi nuorten tarve jäsentää menneiden tapahtumien kulkua ja vaikutuksia nykyhetkeen sekä omaan persoonaan, jossa piilee ymmärtääkseni myös narratiivisen lähestymistavan ydin. Sen suuntauksen mukaisesti, jossa narratiivisuus nähdään paitsi tutkimusorientaationa myös käytännön työvälineenä sosiaali- ja kasvatusalalla (Heikkinen 2007, 151–152; Laitinen & Uusitalo 2008 115–116), myös oppilaitosyhteisöissä voitaisiin entistä enemmän tarjota nuorille mahdollisuuksia omien elämäkokemustensa käsittelyyn ja kertomiseen erilaisin tarinallisten ja luovien menetelmien keinoin.

Vaikka tarinat kertoivat nuorten elämän haasteista ja eristäytyneisyyden kokemuksista, oli niistä löydettävissä ajatuksia ja kehittämideoita sosiaalisen tuen edistämiseen oppilaitosyhteisöissä ja palveluiden kehittämiseen laajemminkin suomalaisessa yhteiskunnassa. Oman tarinansa kirjoittamalla nuoret halusivat myös ottaa kantaa ja vaikuttaa sekä kannustaa muita vastaavassa tilanteessa olevia etsimään ja vaatimaan itselleen sosiaalista tukea niin läheisiltä kuin ammattilaisilta. Näin ollen kertojaidentiteettejä voi tarkastella myös suhteessa nuorten osallisuuteen oppilaitosyhteisöissä: Tarjoamalla nuorille mahdollisuuksia kertoa omaa tarinaansa eri näkökulmista käsin voidaan lisätä myös heidän vaikuttamismahdollisuuksiaan oppilaitosyhteisöissä. Opettajan ohjauksessa tapahtuva tarinoiden jakaminen voi lisätä myös vastavuoroisen sosiaalisen tuen kokemuksia opiskelijaryhmässä.

5.3 Nuoret sosiaalisen tuen kehittäjinä

5.3.1 Oppilaitoskokemuksia - ruusuja ja risuja

Tarinoissaan nuoret kuvasivat ja arvioivat oppilaitosyhteisöissä kokemaansa sosiaalista tukea etupäässä suhteessa opettajien, oppilashuollon henkilöstön ja yksittäisten oppilaitoksissa vierailleiden aikuisten toimintaan. Omien vanhempien roolia korostettiin opinnoista selviytymisen taustatukena, vaikka tutkimukseen osallistuneet olivat pääosin jo täysi-ikäisiä ja omillaan asuvia nuoria. Sosiaaliseen tukeen liittyi parhaimmillaan nuorten mielestä kannustusta ja suorituspaineiden lievittämistä esimerkiksi seuraavasti:

Hän lohdutti minua toteamalla ettei elämä kaatunut, maailma räjähtänyt yhteen kokeeseen ja tulisi seuraava. Tähtäisimme vitoseen ettei tulisi ehtoja ja se riittäisi. Ei minun tarvitsisi olla kymppin oppilas jos en kerran jak-

sanut. Sitä pärjäsi huonommillakin numeroilla elämässä. Minä en kaatuisi kuolleen maahan nelosesta, eikä maailma räjähtäisi. (Kaisa 25-29v)

Tarinoissa nuorilla ja nuorilla aikuisille näytti olevan aikuisen kaipuuta, ja sosiaalisen tuen ja oman voimaantumisen kannalta pidettiin tärkeinä oppilaitosyhteisöissä tarjoutuneita mahdollisuuksia erilaisten aikuisten kohtaamiseen ja roolimallien löytämiseen. Sosiaalisen tuen kokemus koettiin vahvana sellaisissa vuorovaikutustilanteissa, joissa nuoret tunsivat saaneensa aikuisilta realistista ja omakohtaisiin kokemuksiin perustuvaa tietoa ja aitoja esimerkkejä aikuisten omassa elämässään tekemistä valinnoista. Nämä toiveet menevät yksiin Minna Rytkösen (2013) tutkimustulosten kanssa. Niiden mukaan nuoret tarvitsevat lisää toimivaa vuorovaikutusta aikuisten kanssa ympäröivän maailman moniarvoistuesssa ja monimutkaisten tilanteidensa selvittelyssä. (Rytkönen 2013, 97–98.) Nuoret arvostivat myös sitä, että aikuiset olivat omistautuneita työlleen ja kasvottuivat myös ihmisinä eikä vain ammattinimikkeinä, kuten seuraava esimerkki kuvaa:

Se mitä olisin itse kaivannut kaikkina näinä aikoina. Oli luotettava aikuinen jolle puhua ja avautua. Kouluumme vasta tuli kuraattori jota emme nähneet kuin ehkä kerran ja joka oli vieras, hänelle ei uskaltanut puhua, olisin odottanut häneltä enemmän kontaktia meihin oppilaisiin. Että olisimme oppineet tuntemaan hänen kasvonsa ja persoonansa, tehnyt itsensä henkilön eikä nimikkeen. (Kaisa 25-29v)

Tarinoissa nuoret kuvasivat useita tilanteita, joissa he olivat jääneet näkymättömiksi ja vailla sosiaalista tukea oppilaitosyhteisöjen arjessa. Myös aiemmissa tutkimuksissa on todettu, että sisäänpäin oirehtivat ja sosiaalisesti vetäytyvät nuoret jäävät oppilaitoksissa huomaamatta (Lämsä, Kiviniemi & Pönkkö 2009, 105–108). Tämän tutkimuksen nuorten mielestä oppilaitosyhteisössä toimivat aikuiset eivät havainnoi tarpeeksi yksittäisessä nuoresta tai ryhmässä tapahtuvia muutoksia. Nuoret toivoivat aikuisilta, erityisesti opettajilta, rohkeampaa puuttumista huomaamiinsa epäkohtiin. Aikuisten tulisi esittää suurempia kysymyksiä ja vaatia myös vastauksia nuorten hyvinvointiin ja opiskeluun liittyvien haasteiden tunnistamiseksi. Poissaoloihin ei nuorten kokemusten mukaan ollut puututtu tarpeeksi huolellisesti, vaikka niiden taustalla on usein kyse muistakin syistä kuin siitä, ettei nuorta huvita opiskella tai herätä ajoissa aamulla. Unna kuvaa omassa tarinassaan poissaoloihin puuttumiseen liittyviä haasteita seuraavasti:

Koulussa opettajat jaksoivat valittaa poissaoloistani, mutta en muista kenenkään kysyneen koskaan onko minulla kaikki hyvin. Tai jos kysyi, sanoin vain että olen väsynyt tai tulossa kipeäksi. Kukaan ei alkanut kysellä enempää vaan antoivat asian olla. Kai he ajattelivat että kyllä aikuinen ih-

minen osaa itse sanoa jos häntä jokin vaivaa, mutta toinen asia oli uskaltaisinko minä itse avata suutani. (Unna 15-18v)

Nuorten tarinoissa sosiaalisen tuen kokemuksen kannalta ongelmallisena näyttäytyi myös epäjohdonmukainen tai eri tavoin ristiriitaisuuksia sisältävä ohjaus tai opetus, jossa korostetaan nuoren omaa vastuuta ja aloitteellisuutta omasta oppimisestaan, mutta samaan aikaan osoitetaan eri tavoin, ettei luottoa tai uskoa nuoren selviytymismahdollisuuksiin ole, kuten alla olevissa Annan ja Bellan esimerkeissä:

Opot ja muut koulutyöntekijät olivat pitkään todella avuliaita ja auttoivat minua jaksamaan, mutta jossain kohtaa tuntui että he luovuttivat ja kaikki jäi minun harteilleni. Järjestelmällisyys heidän osalta oli aivan hukassa. (Anna 15-18v)

Mikään ei ärsytä enempää ku jos oletetaan että nuori hoitaa asiat itse, että sit ollaan kokoaja vainoomassa ja kytätää mite asiat hoituu. (Bella 15-18v)

Tarinoista nousi esiin sosiaalista tukea heikentävänä tekijänä myös se, että oppilaitosyhteisöissä keskitytään liiaksi tukemaan nuoria tulevaisuuden suunnittelussa, vaikka nuoret itse kaipaavat aikuisen tukea ”tässä ja nyt” nykyhetkeen liittyvien haasteiden keskelä tai omaa jaksamista kuormittavien menneiden tapahtumien, kuten esimerkiksi koulu-kiusaamisen, käsittelyyn.

Koko ajan minulta kysytään, että missä kuvittelet olevasi 10vuoden kuluttua ja että mitä haaveita minulla on. En osaa vastata noihin kysymyksiin mitään, koska elän päivän kerrallaan ja sekin tuottaa jo haastetta.. (Riina 19-24v)

Riinan tavoin monet nuorista olivat kokeneet jääneensä täysin yksin omien elämän haasteidensa ja niihin liittyvien ratkaisujen teossa. Toisaalta he myös vieroksuivat liiallista aikuisten paapomista, josta masennuksen vuoksi uupuneen ja opinnot keskeyttäneen Veran pohdintaa alla:

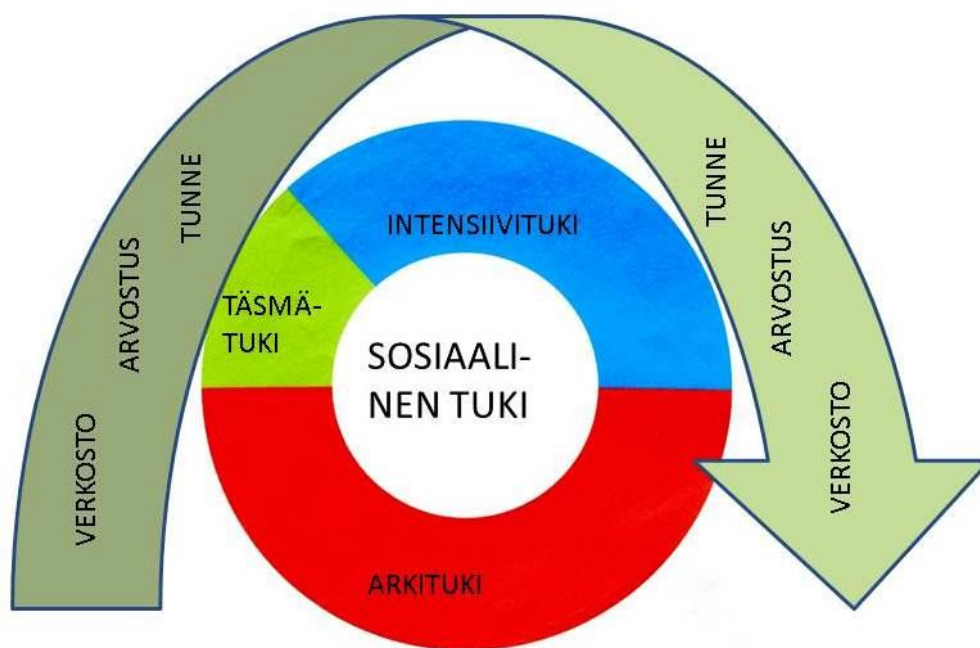
Opettaja soittaa oppilaat aamulla läpi ja pyytää kouluun, ja päivän viimeisellä tunnilla taputellaa päähän kun hyvä tyttö tuli puoleksi tunniksi paikalle.(Vera 15-18v)

Näkymättömille nuorille, jotka kokevat ulkopuolisuutta vertaisryhmästään, sosiaalinen tuki toteutuu ensisijaisesti vuoropuhelussa oppilaitosyhteisöissä toimivien ammattilaisten kanssa. Tutkimusaineistonani toimineiden tarinoiden pohjalta näyttää siltä, että nuorten kokemus sosiaalisesta tuesta oppilaitosyhteisöissä rakentuu tai tuhoutuu herks-

ti aikuisesta, ammattilaisesta hyvin pieniltäkin tuntuvien elementtien kautta. Nuorille opettajan tai muun oppilaitosyhteisössä toimivan aikuisen pieni kysymys tai työpäivän kiireiden keskellä epähuomiossa päässyt turhautunut huokaus voi olla merkittävä. Toisella asteella ja korkeakouluissa ollaan hankkimassa osaamista tulevaisuutta varten, mutta opiskelijoiden sosiaalisen tuen edistäminen tapahtuu nykyhetken haasteiden keskellä, joihin voi olla vaikuttamassa myös nuorten aiemmat elämäkokemukset.

5.3.2 Kehittämisideoita oppilaitosyhteisöihin

Nuoret osasivat eritellä tarinoissaan hyvin myös kehittämisideoita siihen, miten sosiaalista tukea voidaan edistää oppilaitosyhteisöissä opettajien ja muiden ammattiryhmien toimesta. Nuorten kokemuksen mukaan liian usein kaikki asiat heitetään vain nuorten itsensä tai opiskelijaryhmän ratkaistavaksi, mutta kaikilla nuorilla ei voimavaroja tai sellaista asemaa vertaisryhmässä, että he voisivat ilman aikuisen ammattilaisen tukea vaikuttaa yhteiseen päätöksentekoon ja sosiaalisen tuen kokemuksiin oppilaitosyhteisöissä. Nuorten kehittämisideoita analysoimalla ja vertaamalla niitä alaluvussa 3.2. esittelemääni Cobbin sosiaalisen tuen malliin verkosto-, arvostus- ja tunnetusta (vrt. Cobb 1976, 300) hahmottui alla oleva piirakkamalli, josta voidaan poimia konkreettisia, nuorten omia ehdotuksia sosiaalisen tuen edistämiseen oppilaitosyhteisöissä.

KUVIO 5. Nuorten leipoma sosiaalisen tuen piirakka

Kuviossa sosiaalinen tuki ja sitä edistävä ohjaus nähdään jatkuvana prosessina, jolle perusta luodaan nuorten mielestä oppilaitosyhteisöjen arjessa tapahtuvissa kohtaamisissa ja ohjaustilanteissa. Siinä avainroolissa ovat siis nuorta lähellä olevat ja luotettavat aikuiset esimerkiksi oman ryhmän ohjaaja tai opettaja, joilta hiljaisemmat ja sosiaalisesti eristäytyneimmät opiskelijat odottavat aloitteellisuutta ja aktiivista tukea päästäkseen mukaan oppilaitosyhteisöön niin luokkatilanteissa kuin epämuodollisempiin sosiaalisiin tilanteisiin, joista esimerkkeinä oheiset Minnan ja Ellan ehdotukset:

Kaipaisin jotain vertaistukea... todella vaikea päästä ryhmään sisälle... haluaisin vain kovasti kavereita ja tutustua ihmisiin, mutten tiedä mihin voisin hakeutua. Onko jotain kerhoja, hengailuiltoja? (Minna 19-24v)

Vaikka enemmistö taitaa olla vapaan valinnankannalla, yksinäisemmälle on vähemmän ahdistavaa, jos opettaja jakaa ryhmät. Myös esitelmät, puheet yms. luokan edessä esiintymiset jännittävät, kun itseluottamusta ei hirveästi ole, ja alkaa ajatella, mitä toiset minusta ajattelevat. (Ella 15-18v)

Opettajien ottamaa kontaktia nuoriin tulisi tarinoiden kirjoittajien mielestä tukea kaikin keinoin niin taloudellisesti kuin vaikuttamalla yleiseen asenneilmapiiriin ja opettajien osaamiseen. Huomiota tulisi kiinnittää myös siihen, että oppilaitosyhteisön epävirallinen ja virallinen tieto tavoittaa kaikki nuoret. Oppilaitosten arjessa tarvitaan nuorten mielestä myös lisää arvostustukea ja opiskelijoiden yksilöllisyyden huomioimista, joita tulee käsitellä myös opiskelijaryhmissä. Kuten Henri alla kuvaa, olisi tärkeää opetella perusihmissuhdetaitoja ja ottaa ennaltaehkäisevässä mielessä puheeksi myös sosiaalisen eristämisen ja kiusaamisen vaikutuksia nuorten jaksamiseen ja myöhempään hyvinvointiin.

Asiaa auttaisi myös, jos opiskelijat ymmärtäisivät mitä siitä aiheutuu, kun joku jätetään ulkopuoliseksi. Siitä voitaisiin puhua enemmän kouluissa, se saisi varmasti monet ajattelemaan. (Henri 19-24v)

Edellä kuvatulla avoimella keskustelulla voidaan oppilaitosyhteisöjen arjessa vaikuttaa myös siihen, että nuorille itselleen kehittyy lisää valmiuksia oman jaksamisen ja esimerkiksi masennusoireiden tunnistamiseen, jonka nuoret arvelevat madaltavan myös avun pyytämisen kynnystä ja oikeanlaisen tuen saamista ennen kuin oma kunto on niin heikko, että ainoa vaihtoehto on opintojen keskeyttäminen. Tarinoissaan nuoret toivoivat, että erilaiset nuoria ohjaavat tahot näkyisivät entistä enemmän oppilaitosyhteisöissä. Tästä esimerkkinä Iinan ehdotus alla:

Työvoimatoimiston henkilö kunta voisi jalkautua enemmän kouluihin ja nuorisotiloille kertomaan palveluistaan. (Iina 25-29v)

Jos arkituki ei ole riittävää tai siinä nousee esille erityisiä haasteita, joihin tarvitaan täsmätukea, on sitä oltava nuorten mielestä saatavilla heti, anonymisti ja mahdollisimman matalalla kynnyksellä. Henri kuvaa omia kokemuksiaan ja ajatuksiaan tästä seuraavasti:

Olisin toivonut, että esimerkiksi koulupsykologin juttusille pääsisi helpommin täyttelemättä joitakin "turhia lomakkeita". Eihän niistä totuuden mukaisesti voi nähdä onko joku avun tarpeessa vai ei. Uskoisin, että silloin kun ymmärrystä ja apua olisi tarjolla, monet eivät esimerkiksi syrjäytyisi ja lopettaisi koulua. (Henri 19-24v)

Täsmätuen antajiksi nostettiin oppilaanohjaajat, kouluterveydenhoitajat, kuraattorit ja koulupsykologit, joiden toivottiin ottavan rohkeammin puheeksi nuoren poissaoloja ja niiden taustalla olevia jaksamiseen ja hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä. Nuoret korostivat kuitenkin haluavansa olla itse enemmän mukana itseään ja tulevaisuuttaan koskevien päätösten teossa.

Nuorilla ammattilaisten tarjoama täsmätuki ja siihen liittyvä ohjaus näytteli tarinoiden valossa kuitenkin pienempää roolia kuin odotukset jokapäiväisestä sosiaalisesta tuesta ja sen kannattelevasta merkityksestä omaan jaksamiseen tai opiskeluissa selviytymiseen. Oppilaitosten arkeen nuoret kaipasivat Riinan tavoin lisää luotettavia aikuisia, joilla on aikaa tutustua, välittää ja kulkea nuoren rinnalla.

Pitäisi olla joku sellainen luotettava henkilö, joka ohjaisi esim. mielenterveystoimistoon, tai muihin mahdollisiin paikkoihin mitä vaan saatavilla on...Toivon, että on sellaisia ihmisiä jotka kuuntelevat, jos sinulla on paha olla. (Riina 19-24v)

Nämä nuorten tarinoista nousevat odotukset käyvät hyvin yksiin monien nuorten palveluissa toimivien asiantuntijoiden kokemusten ja aiemman tutkimustiedon kanssa. Esimerkiksi Eija Huovilan (2013) aikuissosiaalityön nuorten asiakkaiden parissa tekemän väitöstutkimuksen mukaan nuoret toivovat myös sosiaalialan ammattilaisilta lisää kasvotusta sekä aikaa kohdata ja huomata nuori (Huovila 2013, 227). Tämän tutkimuksen nuorten tarinoista kävi myös ilmi, että oppilaitosyhteisöissä olisi ainakin näkymättömien nuorten kohdalla tilausta ns. intensiivituelle, jossa tarjoutuisi mahdollisuuksia vaikeiden kokemusten jakamiseen, uusien puolien oppimiseen itsestä ja oman identiteetin rakentamiseen. Yhtenä keinona intensiivituen järjestämiseen oppilaitosyhteisöissä

nostettiin vertaisryhmät, joissa voisi myös saada rohkeutta ryhmässä toimimiseen ja esiintymiseen. Toisena keinona intensiivituen toteuttamiseen ehdotettiin osana opintoja toteutettavaa kuntouttavaa toimintaa, koska kaikille nuorille sosiaalinen tuki ei konkretisoidu sanallisessa vuoropuhelussa vaan toiminnan kautta. Paolaa lainaten ”*nuori oppii tekemällä itsestään uusia puolia, saa iloa elämään, oppii kysymään neuvoa ja löytämään oman juttunsa, mikä motivoi etsimään omaa suuntaa myös jatkossa koulutus- ja työelämässä*”.

Nuorten ehdotukset sosiaalisen tuen edistämiseksi oppilaitosyhteisöissä liikkuivat monilla eri tasoilla. Osassa kehittämisideoissa painotettiin tukea verkostoitumiseen ja vastavuoroisten osallisuuden kokemusten lisäämiseen, kun taas osa ehdotuksista suuntasi enemmän yksilön sisäisten turvallisuuden, hyväksynnän ja voimaantumisen tunteiden vahvistamiseen. Näin nuorten kehittämis ehdotukset linkittyvät myös Cobbin (1976) sosiaalisen tuen malliin ja aiempiin yksinäisyyttä tai eristäytyneisyyttä koskeviin tutkimuksiin. Nuorten eristäytyneisyyteen tai sosiaalisen tuen puutteeseen liittyvät haasteet eivät ole ratkaistavissa oppilaitosyhteisöissä vain auttamalla yksilöitä, vaan tarvitaan myös yhteisötasolla tapahtuvaa muutostyötä.

6 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA KEHITTÄMISSUOSITUKSIA

”Jos tuttavat tulevat sumuisiksi, ja heitä on vaikea nähdä”, Muumitalossa annetaan heille isoäidin vanhan reseptin mukaan tehtyä *”kotilääkettä”* (Jansson 1984, 106). Minun tehtäväni tässä luvussa on esittää yhteenvetoa näkymättömien nuorten tarinoiden analyysin pääkohdista ja siitä, miten niitä voitaisiin hyödyntää Tampereen ammattikorkeakoulun ESR -hankesuunnittelussa ja mahdollisesti laajemminkin sosiaalisen tuen edistämiseksi oppilaitosyhteisöissä syksyllä 2014 voimaantulevan lain käytäntöön panna esimerkiksi mietittäessä oppilas- ja opiskelijahuollon tavoitteita tai henkilöstön uusia työnkuvia. Raportin liitteestä 7 on löydettävissä tarkemmat yhteenvetotaulukot tutkimukseni keskeisistä tuloksista liittyen nuorten kokemuksiin eristäytyneisyydestä sekä sosiaalisesta tuesta ja sen kehittämisestä oppilaitosyhteisöissä.

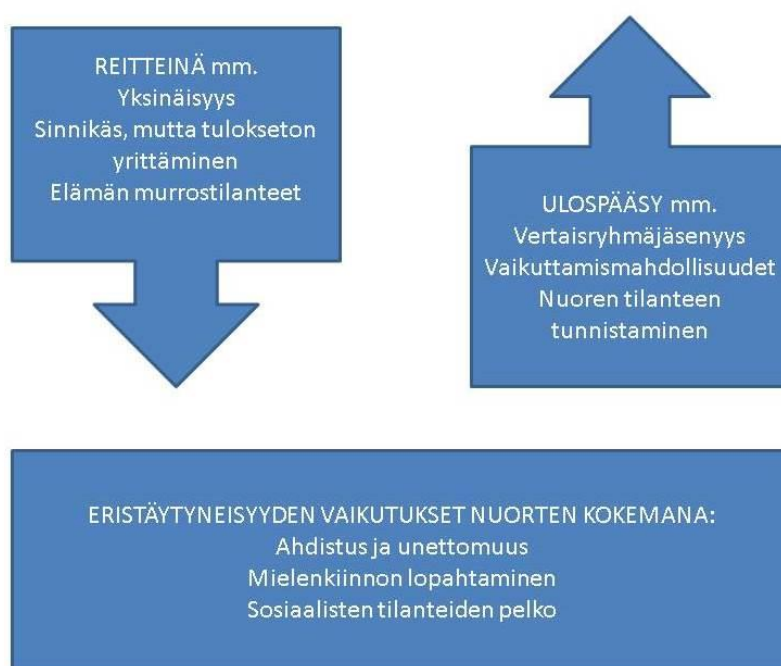
6.1 Yhteenvetoa nuorten tarinoiden analyysistä

Tarinoiden valossa suomalaisten nuorten näkymättömyyden taustalta löytyy pitkään jatkunutta koulukiusaamista, eri elämän alueilla koettua yksinäisyyttä, suorituspaineita ja tunnistamatta jääneitä tai huonosti, usein vain pelkillä lääkkeillä hoidettuja masennusoireita. Äiti ja ystävät nousevat myös tässä tutkimuksessa keskeiseksi sosiaalisen tuenantajiksi. Sosiaalisen tuen kokemuksissa on nuorten mielestä ratkaisevaa se, että läheiset tarjoavat lohtua, kannustusta, uskoa tulevaan ja lievittävät nuorten kokemia suorituspaineita. Tarvitaan myös periksiantamattomuutta silloin, kun läheiset huomavat, ettei nuorella ole kaikki hyvin. Yhteenotoissa ja riidoissa opitaan nuorten kertoman mukaan molemmin puolin uutta, joten niitä ei kannata pelätä tai välttää. Yhteenotot ja tiukat rajanvedot toimivat ikään kuin portteina muutokseen tai nuoren tilanteen parantumiseen.

Nuoret kuvaavat tarinoissaan aikuisen kaipuuta eli sitä, että olisi joku, jonka kanssa pähkäillä maailmanmenoja ja tulevaisuuden valintoja. Usein kuulee sanottavan, että tämä on vanhempien vastuulla eikä koulun. Niin toki onkin, mutta kaikilla nuorilla ei välttämättä ole tämäntapaista sosiaalista tukea saatavilla ja yhteydenpito läheisverko-oon voi olla heikentynyt jo pelkästään uudelle opiskelupaikkakunnalle muuton vuoksi. Koska kuitenkin iso osa ikäluokasta on tavoitettavissa peruskoulun jälkeen eri oppilai-

tosyhteisöissä, on niissä mahdollisuus tarjota aikuistumassa oleville nuorille myös korvaavia kokemuksia, apua vertaissuhteiden solmimiseen ja nuorten kaipaamaa aikuisen tukea. Nuoret toivoivat tarinoissaan sitä, että heidän tilanteensa arvioimisessa kuultaisiin myös enemmän vanhempia ja muita läheisiä, jotta saataisiin kokonaisvaltaisempi kuva avuntarpeesta.

Nuorten tarinoiden ja niitä sivuavien aiempien tutkimusten pohjalta löytyy näkökulmia nuorten sosiaalisen eristäytyneisyyden tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. Sosiaaliseen eristäytyneisyyteen joudutaan, ajaudutaan tai se voi olla myös nuoren tietoista valintaa. Vaikka eristäytyneisyyden syyt ja seuraukset kietoutuvat osittain toisiin, voi tämän tutkimuksen aineiston pohjalta tunnistaa sen vaikutuksia nuorten elämään. Sosiaalinen eristäytyneisyys näyttäytyi nuorten tarinoissa sekä pysyväisluonteisena että ohimenevänä, alle kaksi vuotta kestäneenä elämäntilanteena. Sosiaalisesta eristäytyneisyydestä voi päästä ulos, ja nuorten tarinoista oli löydettävissä keinoja myös tähän. Seuraava kuvio havainnollistaa tämän tutkimuksen tulosten pohjalta hahmottunutta nuoren sosiaalisen eristämisen kaarta:

KUVIO 6. Nuoren sosiaalisen eristämisen kaari

Eristäytyneisyyden ja sosiaalisen tuen puutteen seuraukset nuorten elämässä perustele-
vat entisestään sitä, miksi sosiaalinen tuki pitää nostaa keskiöön oppilaitosyhteisöjen
arjessa ammatillisen osaamisen ja urapolkujen etsimisen rinnalle.

Tarinoissaan nuoret asemoivat itsensä sosiaalisen tuen vastaanottajiksi, mutta monilla heistä oli halua päästä tukemaan myös muita omakohtaisten kokemustensa pohjalta. Sosiaalista tukea pidettiin tärkeänä voimavarana, ja tarinoista oli löydettävissä monia hyviä ehdotuksia ja esimerkkejä sen lisäämiseen nuorten elämässä. Sosiaalisen tuen edistämisen ei saisi tarinoiden kirjoittajien mukaan jäädä vain nuorten keskinäiseksi asiaksi oppilaitosyhteisöissä, vaan sen vahvistamiseen tarvitaan aikuisten tukea ja yhteiskunnallista vaikuttamista sen suhteen, ettei nuorten tukemisesta tule Kaisan sanoja lainaten pelkkää *”koulutuksesta tai työharjoittelupaikasta toiseen ohjaamista”*.

Tutkimukseni osoittaa, että myös hiljaisemmilta ja passiivisemmilta vaikuttavilla nuorilla on sanottavaa ja kehittämisehdotuksia, jos vain niiden esiin tuomiseen tarjoutuu sopivia foorumeita. Tämän tutkimuksen toteutuksessa hyödynnettiin sosiaalista mediaa ja narratiivisuutta, jotka sopivat jatkossakin näkymättömien nuorten tavoittamiseen ja ”kuulemiseen”. Tutkimukseen osallistuneet nuoret pitivät tärkeänä sitä, että siinä haluttiin kuunnella nuorten mielipiteitä. Oman tarinan kertominen, vaikka vain kirjoittamalla anonyymisti verkon kautta, oli nuorten mielestä paitsi mahdollisuus vaikuttaa myös keino purkaa ja jäsentää omia kokemuksia. Pelkkä nuorten kuuleminen tai se, että toamme *”tosi hyvä juttu, mutta kun ei ole aikaa, rahaa, mahdollisuuksia vaikuttaa...”*, eivät riitä, vaan tarvitaan myös konkreettisia tekoja ja avauksia nuorten tärkeiksi kokemien asioiden edistämiseen. Seuraavaksi nostan omalta osaltani esille muutaman nuorten tarinoihin pohjautuvan käytännön toimintaan liittyvän suosituksen näkymättömien nuorten tunnistamiseen ja sosiaalisen tuen edistämiseen oppilaitosyhteisöissä.

6.2 Näkymättömien nuorten tunnistaminen

Tämän tutkimuksen näkymättömien nuorten tarinat vahvistavat aiempaa tietoa siitä, että opiskeluun ja työllistymiseen liittyvien haasteiden taustalta voi olla monenlaisia aiempiin elämäkokemuksiin liittyviä vaikeuksia, koulukiusaamista ja sosiaalisten tilanteiden pelkoja. Niihin pitäisi suhtautua vakavasti, ja psykososiaaliset vaikeudet tulisi nähdä entistä selkeämmin oppimisen pulmiksi kognitiivisten oppimisvaikeuksien rinnalla. Sosiaalisten pelkojen tunnistaminen voi olla nuorelle vaikeaa ja hän voi hävetä pelkojaan niin, ettei osaa hakea niihin riittävän ajoissa apua. Sosiaaliset pelot ja niihin liittyvät huonommuuden tunteet voivat aiheuttaa opintasuoritusten viivästymistä, jolloin avuksi eri riitä pelkkä ryhdistäytymiskehotus (Mattila 2014, 199). Kehittämistyössä

tulisi kiinnittää huomiota näkymättömien nuorten tunnistamiseen ja kontaktointiin oppilaitosyhteisöissä, jolloin saataisiin myös yksilöidympää tietoa ns. hiljaisesti syrjäytyvien nuorten kokemuksista ja tukeen liittyvistä toiveista.

Tarinoissaan nuoret toivoivat aikuisilta suurempaa puuttumista ja aloitteen tekoa nuoren tilanteen tunnistamiseksi, jota varten tarvitaan varmasti myös opettajille ja muille oppilaitosyhteisöissä toimiville ammattilaisille lisää valmiuksia ja mahdollisuuksia vaikeiden elämäkokemusten tai itsetuhoajatusten puheeksiottamiseen nuoren kanssa. Tärkeää olisi kehittää myös systemaattista havainnointia yksittäisissä nuorissa tai opiskelijaryhmässä tapahtuvien muutosten tunnistamiseen esimerkiksi poissaolojen tai ryhmätilanteista vetäytymisen suhteen. Nuorten ohjausta ja tukea tulisi tiivistää erityisesti lapsuuden kodista muuton ja läheisissä ihmissuhteissa tapahtuvien menetysten yhteydessä.

Myös nuorten kanssa käytäviä ohjauskeskusteluja voidaan kehittää siten, että niissä korotettaisiin tarkemmin esimerkiksi nuorten läheisverkostoja ja aiempia koulukokemuksia tai kiusaamistaustaa. Näin voitaisiin paremmin ennakoida mahdollisia opiskeluun tai niiden jälkeiseen työllistymiseen liittyviä haasteita. Tällöin myös nuori itse voisi tunnistaa aiemmat kokemuksensa paitsi hyvinvointinsa riskitekijöinä myös mahdollisina tulevaisuuden voimavaroina läheissuhteissaan tai ammatillisissa vuorovaikutustilanteissa.

Toisena kehittämiskohtana näkymättömien nuorten tunnistamisessa on se, että nuorille itselleen tulee luoda lisää valmiuksia omassa ja vertaistensa psykososiaalisessa hyvinvoinnissaan tapahtuvien muutosten tunnistamiseen. Tunnetasolla tapahtuvan tukemisen lisäksi nuoret kaipaavat tämän tutkimuksen aineiston valossa myös tietoa mielenterveyteen liittyvistä kysymyksistä, ulkopuolelle jättämisen seurauksista ja erilaisista auttamispalveluista. Kehittämistyön kohtana voi olla esimerkiksi se, miten näitä kysymyksiä tulisi käsitellä opiskelijaryhmissä. Tarinoissaan nuoret toivoivat oppilaitosyhteisöjen arkeen omakohtaisista kokemuksista kertovia aikuisia ja lisää kontaktimahdollisuuksia erilaisiin auttamistahoihin. Näin nuoret saisivat konkreettisia vinkkejä ja ”kasvoja” paikoista, joista he tarvittaessa voivat lähteä hakemaan apua, jos huoli omasta hyvinvoinnista tai eristäytyneisyydestä herää.

6.3 Nuoret ja opettajat sosiaalisen tuen kehittäjiksi

Hankkeisiin palkataan usein oppilaitosyhteisöjen kehittäjiksi erillisrahoituksella ulkopuolisia asiantuntijoita, mutta tämän tutkimuksen tulosten mukaan olisi tärkeää ottaa toimijoiksi myös nuoret itse ja opettajat. Nuorilla on ideoita ja kokemuseräistä tietoa siitä, millaista sosiaalista tukea oppilaitosyhteisöissä tarvitaan, ja miten sitä tulisi kehittää. Tätä tulisi hyödyntää enemmän samaan tapaan kuin Tampereen ammattikorkeakoulun aiemmassa Varustamo -projektissa. Nuoret nostavat tässä tutkimuksessa opettajan avainrooliin sosiaalisen tuen kehittämiseksi oppilaitosten arjessa. Opettajia tulisi kannustaa oman työnsä ja oppilaitosyhteisön sosiaalisen tuen kehittäjän rooliin tarjoamalle siihen erillistä työaika ja hankkeen toiminnallista sekä täydennyskoulutuksellista tukea.

Perinteiset opiskelijoiden vaikuttamisfoorumit muodollisine työryhmineen tai opiskelijajyhdistyksineen eivät tavoita sosiaalisesti arempia ja eristäytyneisyydestä kärsiviä nuoria, joten kehittämistyössä tulee etsiä oppilaitoskohtaisesti myös vaihtoehtoisia tiedotus- ja vaikuttamiskanavia. Tutkimuksesta saamani palautteen ja sen aineistosta nousevien esimerkkien pohjalta yhtenä mahdollisuutena tähän voivat olla oppilaitos- tai aluekohtaisesti rakennetut virtuaaliset nettiyhteisöt, joissa nuorille tarjoutuisi mahdollisuuksia jakaa kokemuksia ja kysyä apua vaikeisiin kysymyksiin anonyymisti ilman leimautumisen pelkoa tai opintoihin liittyviä suorituspaineita. Tämänäyttypinen osallistuminen sosiaalisen median, chattien ja blogien kautta oli toiminut voimauttavana kokemuksena osalle tutkimukseni nuorista, joten voidaan ajatella niiden hyödyttävän myös hiljaisempien tai sosiaalisista peloista kärsivien nuorten osallisuutta oppilaitosyhteisöissä sekä madaltavan kynnystä kysyä apua ja ohjausta esimerkiksi opintojen keskeyttämisaikoiden pohdiskeluun.

6.4 Tukea ja ohjausta erilaisten nuorten vuorovaikutukseen

Tarinoissaan nuoret kertoivat paitsi aikuisen tuen kaipuusta myös toiveistaan päästä paremmin mukaan vertaisryhmiinsä oppilaitosten sisällä. Tätä varten tulisi kehittää paitsi keinoja näkymättömien nuorten tunnistamiseen ja vaikuttamismahdollisuuksiin myös siihen, millä tavalla esimerkiksi opetustilanteissa voidaan tukea hiljaisempien osallistumista ryhmätöihin ja erilaisiin oppimisprojekteihin. Lisäksi tarvitaan lisää kaikille opiskelijoille avointa epämuodollisempaa yhteistoimintaa, jossa myös opettajat ja muut

oppilaitosyhteisössä toimivat ammattilaiset olisivat mukana yhdessä opiskelijoiden kanssa madaltaen näin sosiaalisesti arempien osallistumis- ja verkostoitumiskynnystä. Hanketyössä voitaisiin yhdessä nuorten ja opettajien kanssa lähteä kehittämään käytännön keinoja ja mahdollisuuksia erilaisten oppijoiden tutustumisen ja kohtaamisen edistämiseksi. Lisäksi tulee miettiä, miten esimerkiksi tutor-toimintaa voitaisiin kehittää siten, että se hyödyttäisi myös oppilaitosyhteisöjen näkymättömiä nuoria.

Yksilöllisen, kohdennetun tuen rinnalle nuoret peräänkuuluttavat lisää vuoropuhelua myös erilaisten oppijoiden välille ja aitoa välittämisen kulttuuria niin oppilaitosyhteisöihin kuin laajemmin eri toimintaympäristöihin. Jos haluamme saada muutoksia aikaan oppilaitosten yhteisöllisyyden ja nuorten hyvinvoinnin ja osallisuuden vahvistamiseksi, pitää meidän pyrkiä eroon tiukoista professioasemista ja vastuun pompottelusta. Huomiota tulisi kiinnittää myös siihen, miten itse, opettajina tai ohjaajina, osaamme toimia nuorille esimerkkeinä empaattiseen toisten kohtaamiseen ja vastuulliseen toimintaan oppilaitos- tai työyhteisöissä.

6.5 Mahdollisuuksia itseensä tutustumiseen ja kuntouttavaan toimintaan

Tarinoissaan nuoret kertoivat, miten olivat hyötynet erilaisista vertaisryhmätoiminnoista, kuntouttavasta työtoiminnasta ja psykoterapiasta opintojen keskeytymisen ja pitkään kestäneen eristäytymisen jälkeen. Tämä vahvistaa sitä käsitystä, että vaikeita ja traumaattisia elämäkokemuksia tulisi pystyä käsittelemään nuorten elämässä jo aikaisemmassa vaiheessa ennen kuin tarvitaan raskaampia ja yhteiskunnalle kalliimpia sosiaali- ja terveyspalveluita. Nuorille pitäisi luoda lisää mahdollisuuksia elämäkokemusten käsittelyyn myös oppilaitosyhteisöissä esimerkiksi samankaltaisessa tilanteessa olevien opiskelijoiden vertaisryhmissä tai kuntouttavassa toiminnassa ammattitaitoisen ohjaajan johdolla. Mallia tämäntyyppisiin tukipalveluihin voidaan hakea yhteistyössä nuorten työpajojen ja muiden paikallisten auttamistahojen kanssa hyödyntämällä esimerkiksi japanilaisten kokemuksia sosiaalisesti eristäytyneiden hikikomori -nuorten tukikeskuksesta.

Näkymättömien nuorten tunnistaminen ja sosiaalisen tuen lisääminen oppilaitosyhteisöissä edellyttää siis sekä yksilö- että yhteisötasolla tehtävää oppilashuoltotyötä sekä kehittämistoimintaa. Nuorten oman identiteetin etsimistä tulee kannustaa ja tukea, jotta

voidaan edistää myös ammatillista kehittymistä ja sijoittumista tulevaisuuden työelämään. Näkymättömät nuoret tarvitsevat rohkaisua oppilaitosyhteisöön mukaan pääsemisessä, mutta samaan aikaan tarvitaan myös koko oppilaitosyhteisöllä tapahtuvaa vaikuttamistyötä yksilöllisyyden kunnioittamisen ja erilaisen osaamisen sekä kokemustaustan arvostamisen puolesta. Panostamalla monimuotoiseen sosiaaliseen tukeen nuorten elämässä ja oppilaitosyhteisöissä voidaan vähentää myös nuorten uupumisesta, yksinäisyydestä tai sosiaalisista peloista johtuvia opintojen keskeytyksiä.

7 POHDINTA JA TUTKIMUKSEN ARVIOINTIA

Opinnäytetyöprosessi oli minulle antoisa ja opettavainen matka narratiivisuuteen ja näkymättömien nuorten tarinoihin. Luulen palaavani niiden molempien pariin vielä myöhemmin, koska paljon jäi vielä opittavaa ja intoa. Tutkimuksen teon aikana palasin ikään kuin takaisin ammatillisille juurilleni nuorten maailmaan ja luovien menetelmien, tarinoiden ja taiteen pariin. Olen jo pitkään pitänyt arvossaan kansalaistoimintaa ja osallisuuden edistämistä, mutta nyt vasta todella ymmärsin, miten niitä voidaan edistää myös tutkimuksen keinoin keräämällä kokemustietoa ja välittämällä sitä eteenpäin. Tähän olen pyrkinyt myös tutkimusraportissani, jonka toivon toimivan yhtenä nuorten ääntä korostavana puheenvuorona paljon tutkittuun ja esillä olevaan aiheeseen. Narratiivisessa tutkimuksessa raportti toimii ikään kuin tutkijan aineistonsa pohjalta rekonstruoimana uutena tarinana, jonka lopullinen merkitys muotoutuu vasta raportin lukijan antamien uusien merkitysten ja kriittisten tulkintojen kautta (Kohonen 2011, 202).

Opinnäytetyötutkimuksen teossa minulle isoimmiksi haasteiksi nousivat se, miten säilyttää analyysissä nuorten omat kokemukset ja merkitykset sekä se, miten raportoida tuloksia ja esittää kehittämissuosituksia niin, että myös nuoret itse voisivat ne allekirjoittaa. Pohdittaessa narratiivisen tutkimuksen eettisyyttä tutkijan pitää aina miettiä tarkkaan ja kriittisesti sitä, kenen ääni kuuluu tutkimusraportissa, ja kuinka paljon tilaa hän jättää toisenlaisille tulkinnoille oman analyysinsä jälkeen (Kohonen 2011, 202). Pahimmillaan voi käydä niin, että tutkimuksella vaikeutetaan entisestään tutkittavien ilmiöiden käsittelyä, ja niistä kertoneiden henkilöiden elämää tai palveluiden saatavuutta (Laitinen & Uusitalo 2009, 139). Tästä syystä mm. Chase (2011) suosittaa, että narratiivitutkijan tulisi pystyä tarvittaessa kysymään tarinoiden alkuperäisiltä kertojilta mielipidettä tai kommentteja tekemistään ratkaisuksista (Chase 2011, 242). Tiedon julkisuus ja palauttaminen sen alkuperäisille tuottajille on nähty myös Suomessa keskeisinä hyvän tieteellisen käytännön periaatteina, joihin kuuluvat myös luotettavuus ja ihmisarvon kunnioittaminen sekä vapaaehtoisuus tutkimukseen osallistumisessa (Hirsjärvi ym. 2010, 24–25). Näitä olen tarkastellut koko tutkimusprosessin ajan ja myös aiemmin tässä raportissa, mutta vielä lopuksi on paikallaan arvioida tekemääni työtä sekä esittää sen pohjalta nousevia jatkotutkimuksen ja -kehittämisen suuntia.

Koska toteutin aineiston keruun internetin kautta hyödyntäen anonyymia verkkolinkkiä ja nuortenlinkki.fi -palveluun lähetettyjä tarinoita, ei tutkimukseen osallistuvien kontaktointiin ollut mahdollisuutta tässä tutkimuksessa. Nuorten osallistumiskynnyksen mataltamisen ja luottamuksellisuuden kannalta tämä tuntui perustellulta vaihtoehdolta, mutta lisätutkimuksen tarvetta ja aiheita ko. metodologinen valinta nostaa. Jatkossa olisi tarpeen arvioida ja analysoida tämän tutkimuksen antia ja nuorten tarinoita samankaltaisia elämäntilanteita kohdanneiden nuorten ryhmissä, jolloin voidaan myös varmistaa minun, tutkijan positiosta käsin tekemieni tulkintojen osuvuutta ja tulosten luotettavuutta nuorten näkökulmasta. Mallia tämäntyyppisen tutkimuksen toteutukseen voisi ottaa esimerkiksi mielenterveystyön kentällä kehitetystä kokemustutkimuksesta, joka tarjoaa osallistujille mielekästä tekemistä ja vaikuttamismahdollisuuksia toimien samalla yhtenä keinona toteuttaa kansalaislähtöistä sosiaalipolitiikkaa (Hyväri & Salo 2009, 15–16; 211–212). Lisää näkökulmia eristäytyneisyyden ja sosiaalisen tuen tarkasteluun voisi saada tutkimalla myös nuorten vanhempien ja muiden läheisten kokemuksia, koska läheisverkostojen merkitys sosiaalisen tuen ja opiskelussa selviytymisen kannalta nousee vahvasti esille myös tässä tutkimuksessa.

Nuoret osallistuivat tarinalinkin kautta tutkimukseeni vapaaehtoisesti tai tiesivät lähettävänsä oman tarinansa nuortenlinkki.fi -sivustolle, että sitä voidaan käyttää myös alaa sivuavissa tutkimuksissa. Tästä kuitenkin aiheutui se, etten tutkijana päässyt käsiksi tarinoiden syntykontekstiin enkä voinut vaikuttaa esimerkiksi osallistujien ikä- ja sukupuolijakaumaan tai kokemustaustaan. Näin ollen tutkimustani voi kritisoida siitä, että se tavoitti vain melko kapean joukon nuoria kertomaan kokemuksistaan. Tutkimukseni luotettavuutta sen sijaan lisää se, että sen toteutus on kuvattu selkeästi ja toistettavasti. Luotettavuutta olen pyrkinyt lisäämään myös monimetodisella aineiston analysoinnilla ja vertailulla aiempiin tutkimustuloksiin. Narratiivisessa tutkimuksessa ei lähtökohdallisesti pyritä yleistettävään tietoon, vaan tutkittavien ilmiöiden merkitysten ymmärtämiseen siten, että tutkimustuloksista olisi hyötyä käytäntöjen kehittämiseksi (Heikkinen 2007, 155–156). Itse en kuitenkaan lähtisi siirtämään tutkimukseni antia suoraan minikään yksittäiseen oppilaitosyhteisöön, mutta eväitä jatkotutkimusten tekoon ja kehittämistoimintaan se kyllä niihin antaa.

Nuorten näkymättömyyttä ja sosiaalisen tuen kokemuksia olisi jatkossa hyvä tutkia myös kohdennetusti yksittäisten oppilaitosten sisällä ja arjessa esimerkiksi jatkokehittämällä ja hyödyntämällä tässä tutkimuksessa käytettyä tarinalinkki -idea. Chase

(2011) peräänkuuluttaa narratiiviseen tutkimukseen myös osallistuvaa havainnointia ja onnistumisten analysointia sen sijaan, että aina tutkittavaksi ilmiöiksi valikoituu yksilöiden ja yhteisöjen kohtaamia haasteita (Chase 2011, 424; 430–431). Tältä pohjalta voisi lähteä kehittämään opettajien ja opiskelijoiden yhteistyönä myös sosiaalista tukea oppilaitosyhteisöissä.

Tutkimukseeni osallistuneiden nuorten kehittämisideoita sosiaalisen tuen lisäämiseksi tulee tarkastella suhteessa oman oppilaitosyhteisön tai muun nuorten kanssa toimivan organisaation nykytilanteeseen, jolloin niiden pohjalta voi hahmottaa vielä konkreettisempia oman toiminnan kehittämisen paikkoja. Raportissa esille tuomieni nuorten kokemusten ja kehittämissuosittelujen pohjalta voi lähteä ideoimaan ”toimintatutkimuksellisesti” työtapoja ja menetelmiä näkymättömien nuorten tunnistamiseksi ja sosiaalisen tuen vahvistamiseksi oppilaitosyhteisöissä. Tähän toivottavasti tarjoutuu Tampereen seudulla mahdollisuuksia osana Euroopan Sosiaalirahaston osittain rahoittamaa hanke-toimintaa 2014–2020. Myönteisiä muutoksia nuorten arjessa ja sosiaalisen tuen kokemusten vahvistamisessa voi saada aikaan myös osana oppilaitosten perustoimintaa tai yksittäisenä työntekijänä sekä vanhempana arvioimalla kriittisesti omaa toimintaa ja siinä tarvittavia muutoksia suhteessa lasten ja nuorten kohtaamiseen.

Huhtikuussa 2014 olen takapenkin ”kuokkavieraana” tilaisuudessa, jossa ministeriön edustaja esittelee uutta oppilashuoltolakia eri oppilaitosten edustajille. Nähtäväksi jää, mitä tulevat uudistukset tuovat tullessaan, ja löytyykö niiden myötä myös resursseja monimuotoisen sosiaalisen tuen lisäämiseen oppilaitosyhteisöjen arjessa. Pelkästään tukea tarvitsevia opiskelijoita auttamalla tai asiantuntijaryhmiä perustamalla ei voida ratkaista polarisaatioon, kiusaamiseen, yksinäisyyteen tai suorituspaineeisiin liittyviä haasteita, joita olen talven ja kevään mittaan saanut lukea nuorten lähettämistä tarinoista. Niissä oli paljon eri tasoja ja antia oman työn kehittämiseen. Olen oppinut pysähtymään nuorten tarinoiden äärelle. Se pitää muistaa jokaisena tulevana työpäivänä. Nyt on aika astua ulos työhuoneesta, ja panostaa myös vanhempana omien lasten näkyväksi tulemiseen.

KUVA 2. Ulos työhuoneesta (Mäkinen 2014)

LÄHTEET

Cederlund, C. & Berglund, S. 2014. Socialpedagogik, pedagogiskt socialt arbete. Stockholm: Liber AB.

Chase, S. 2011. Narrative inquiry, Still the Field in the Making. Teoksessa Denzin, N. & Lincoln, Y. (toim.) The SAGE Handbook of Qualitative Research. USA; Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc., 421-434.

Cobb, S. 1976. Social Support as a Moderator of Life Stress. American Psychosomatic Society, Inc.: Psychosomatic Medicine Vol. 38; No. 5, 300-314. Luettu 14.3.2014. http://journals.lww.com/psychosomaticmedicine/Abstract/1976/09000/Social_Support_as_a_Moderator_of_Life_Stress_.3.aspx.

Ellonen, N. 2008. Kasvuyhteisö nuoren turvana: sosiaalisen pääoman yhteys nuorten masentuneisuuteen ja rikekäyttäytymiseen. Tampereen yliopisto: väitöskirja. Luettu 9.11.2013 <http://acta.uta.fi/pdf/978-951-44-7206-0.pdf>.

Eskelinen, J. & Tamminen, L. 2013. Komerot, kadotettujen nuorten tarinoita. Helsinki: Osuuskunta IVA.

Goleman, D. 1999. Tunneäly työelämässä. Keuruu: Otavan kirjapaino oy.

Heikkinen, H. 2007. Narratiivinen tutkimus - todellisuus kertomuksena. Teoksessa Aaltonen R. & Valli R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2, näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 142–158.

Heino, T. 2000. Läheisneuvonpito - uusi sosiaalityön menetelmä. Helsinki: Stakes.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hoikkala, T. & Paju, P. 2013. Apina pulpetissa, ysi luokan yhteisöllisyys. Tampere: Gaudeamus.

Huffman, B. 2011. Trangelaphus scriptus (Kirjoantilooppi). Kuva tallennettu 14.5.2014. http://www.ultimateungulate.com/Images/Trangelaphus_scriptus/T_scriptus2.html.

Huovila, E. 2013. Identiteettiä rakentamassa, alle 25 -vuotiaiden helsinkiläisten nuorten kokemuksia perusosiaalityöstä. Helsingin yliopisto: ammatillinen lisensiaatintutkimus. Luettu 9.3.2014. <http://www.sosnet.fi/Suomeksi/Koulutus/Erikoistumiskoulutus/Tarkastetut-lisensiaatintutkimukset/Marginalisaatiokysymysten-sosiaalityo>.

Hurnonen, S. & Pirttiniemi, J. 2014. Ammatillisen koulutuksen läpäisyn tehostamisohjelman seuranta 2011-2013. Opetushallitus: Raportit ja selvitykset 2014: 13. Luettu 22.5.2014 http://www.oph.fi/julkaisut/2014/ammattillisen_koulutuksen_lapaisyn_tehostamisohjelman_seuranta_2011_2013.

- Huurre, T. 2000. Psychosocial development and social support among adolescents with visual impairment. Tampereen yliopisto: väitöskirja. Luettu 9.11.2013. <http://www.dart-europe.eu/full.php?id=736996>.
- Hyväri, S. & Salo, M. 2009. Elämäntarinoista kokemustutkimukseen. Mielenterveyden keskusliitto. Pori: Kehitys Oy
- Jansson, T. 1982. Näkymätön lapsi, viides painos. Juva: WSOY.
- Kaasila, R. 2008. Eri lähestymistapojen integroiminen narratiivisessa analyysissä. Teoksessa Kaasila, R., Rajala, R. & Nurmi, K. (toim.) Narratiivikirja: menetelmiä ja esimerkkejä. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 41–66.
- Kataoka, N. 2010. Hikikomori, youth, and the future of Japanese Society. Luentomoniste.
- Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma 2014–2020, Suomen Rakennerahasto-ohjelma. Luettu 12.5.2014. <http://www.rakennerahastot.fi/kestavaa-kasvua-ja-tyota-2014-2020-ohjelma#.U3IKWGeKA2w>.
- Ketokivi, K. 2010. The Relational Self, the Social Bond and the Dynamics of Personal Relationships, A Sociological Analysis. Helsingin yliopisto: väitöskirja. Luettu 14.3.2014. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/23396>.
- Komerot -hanke. 2012. Emilia (nimi muutettu) muutti maalta kaupunkiin työn ja paremman elämän toivossa. Sitä hän ei täältä löytänyt. Kuva tallennettu 9.3.2014 <http://komerot.fi/medialle>.
- Korkiamäki, R. 2013. Kaveria ei jätetä! Sosiaalinen pääoma nuorten vertaissuhteissa. Tampereen yliopisto: väitöskirja. Luettu 9.11.2013. <http://www.dart-europe.eu/full.php?id=745809>.
- Krihvel, E., Mattila, S., Mäkinen, S., Paloheimo, R. & Virta, J. 2013. Komeronuoret, esiselvitysraportti. Tampereen ammattikorkeakoulu: seminaarityö.
- Kumpusalo, E. 1991. Sosiaalinen tuki, huolenpito ja terveys. Sosiaali- ja terveyshallitus, raportteja 8/1991. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Kurki, L., Nivala, E. & Sipilä-Lähdekorpi, P. 2006. Sosiaalipedagoginen sosiaalityö koulussa. Helsinki: Hakapaino oy.
- Laaksonen, S., Matikainen, J. & Tikka, M. 2013. Tutkimusotteita verkosta. Teoksessa Laaksonen, S., Matikainen, J. & Tikka, M. (toim.) Otteita verkosta, verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Jyväskylä: Bookwell oy, 9-33.
- Laaksonen, S. & Matikainen, J. 2013. Tutkimuskohteena vuorovaikutus ja keskustelu verkossa. Teoksessa Laaksonen, S., Matikainen, J. & Tikka, M. (toim.) Otteita verkosta, verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Jyväskylä: Bookwell oy, 193–215.
- Laitinen, M. & Uusitalo, T. 2008. Narratiivinen lähestymistapa traumaattisten elämänkokemusten tutkimisessa. Teoksessa Kaasila, R., Rajala, R. & Nurmi, K. (toim.) Narratiivikirja: menetelmiä ja esimerkkejä. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 106-150.

Lämsä, A., Kiviniemi, L. & Pönkkö, M. 2009. Kiusatun leima ja itsetuhoinen elämäntapa. Teoksessa Lämsä, A. (toim.) Mun on paha olla, näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 97–109.

Lämsä, A. & Takala, S. 2009. Sosiaalisesti haavoitetun nuoren kohtaaminen ja tukeminen. Teoksessa Lämsä, A. (toim.) Mun on paha olla, näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 185–195.

Lämsä, A. Tutkimuspäällikkö. 2013. Koulun keinot syrjäytymisen ehkäisyssä -luento 18.9.2013. Tampereen ammattikorkeakoulu: Kohti inklusiota -hankkeen seminaari. Tampere.

Mattila, J. 2014. Herkkyys ja sosiaaliset pelot. Helsinki: Kirjapaja oy.

Nyrhilä, E. 2013. Vertaisena verkossa. Tampereen ammattikorkeakoulu: opinnäyte (sosiologi yamk). Luettu 26.4.2014 <http://www.theseus.fi/handle/10024/63877>.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2014. Luettu 22.5.2014
http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/vireilla_koulutus/?lang=fi.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 30.12.2013/1287.

Pönkkö, M. & Tervonen-Rossi, R. 2009. Moniammatillinen yhteistyö lapsen ja nuoren kasvun tukemisessa. Teoksessa Lämsä, A. (toim.) Mun on paha olla, näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 145–157.

Pöysä, V. 2013. Aktiivisten havainnoinnista ulkopuolisten kuulemiseen? Nuorisotyön sisällöt, menetelmät ja katvealueet. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura ry:n verkkojulkaisuja 59. Tallennettu 2.10.2013.
<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisut/verkkojulkaisut>.

Raha-automaattiyhdistys, Paikka auki - nuoret työelämään. 2014. Työttömien nuorten ääni -barometri. Luettu 9.4.2014. <http://www.paikkaauki.fi>.

Remes, H. 2012. Social Determinants of Mortality from Childhood to Early Adulthood. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta: väitöskirja. Luettu 6.4.2014.
<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/33616>.

Riihimäki, K. 2014. Long-term outcome of depressive disorders in primary health care. Helsingin yliopisto, lääketieteen laitos: väitöskirja. Luettu 6.4.2014.
<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/43006>.

Rytkönen, M. 2013. Kehityskulkuja ja väliintuloja, ekologinen näkökulma vakavan väkivallan tehneiden nuorten sosioemotionaalisen terveyden kehitykseen. Itä-Suomen yliopisto, terveystieteiden laitos: väitöskirja. Tallennettu 19.9.2013.
http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-1174-2/index.html.

Salo, U. 2008. Keskustelu, kertomukset ja performatiivisuus. Teoksessa Kaasila, R., Rajala, R. & Nurmi, K. (toim.) Narratiivikirja: menetelmiä ja esimerkkejä. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 68–104.

Sarajärvi, A. & Tuomi, J. 2011. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa: Hansaprint Oy

Scrivens, K. & Smith, C. 2013. "Four Interpretations of Social Capital: An Agenda for Measurement", OECD Statistics Working Papers, 2013/06, OECD Publishing. Luettu 9.4.2014. <http://dx.doi.org/10.1787/5jzbcx010wmt-en>.

Sosiaali- ja terveysministeriö & Kuntaliitto. 2014. Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2014:4. Luettu 16.5.2014. http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/-/_julkaisu/1882736.

Tervaskanto-Mäentausta, T. & Seppänen, U. 2013. Nuorten ja perheiden ääni yhteistyön lähtökohtana. Teoksessa Lämsä, A. (toim.) Verkosto vahvaksi, toimiva vuorovaikutus perheiden kanssa. Jyväskylä: PS-kustannus, 246–261.

Tulevaisuus 2030 -sivusto: Tulevaisuuden työelämä. Luettu 23.9.2013. <http://tulevaisuus.2030.fi/millaista-suomea-tavoittelemme/tulevaisuuden-tyoeelaemae>.

Turkki, T. 2005. Kahdeksan pilven takaa. Japanin murros ja uusi nousu. Helsinki: Edita.

Turtiainen, R. & Östman, S. 2013. Verkkotutkimuksen eettiset haasteet: Armi ja anoreksia. Teoksessa Laaksonen, S., Matikainen, J. & Tikka, M. (toim.) Otteita verkosta, verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Jyväskylä: Bookwell oy., 49–67.

Yle uutiset, 26.9.2013. Nuorille nyt: Henkisesti lamaantunut olo estää työn hakemisen. Luettu 26.9.2013. http://yle.fi/uutiset/henkisesti_lamaantunut_olo_estaa_tyon_hakemisen/6848968.

Valaskivi, K. ja Hoikkala, T. 2006. Vuraat vanhemmat ja kuluttajalapset. Sukupolvien muuttuvat suhteet Suomessa ja Japanissa. Teoksessa K. Valaskivi (toim.) Vaurauden lapset. Näkökulmia japanilaiseen ja suomalaiseen nykykulttuuriin. Tampere: Vastapaino, 211–232.

LIITTEET

Liite 1. Tarinalinkki (E-lomake)

NUORTEN JA NUORTEN AIKUISTEN TARINOITA

Lomake on ajastettu: julkisuus alkaa 31.10.2013 13.10 ja päättyy 31.1.2014 23.55

Tällä lomakkeella keräämme nuorten ja nuorten aikuisten (15–29 v) kertomuksia. Kirjoituksia toivotaan seuraavista teemoista:

- Kokemuksia yksinäisyydestä ja eristäytyneisyydestä ja/tai porukassa olemisesta.
- Tunnelmia, kun oma elämä tuntuu olevan hukassa eikä kukaan oikein auta ja/tai tunnelmia, kun oma polku alkoi löytyä - mikä ja kuka auttoi?
- Ehdotuksia siitä, millaista tukea ja apua pitäisi olla tarjolla, kenen sitä tulisi tarjota ja miten?

Kertomukset käsitellään luottamuksellisesti niin, ettei ketään voida niistä tunnistaa. Taustatietoina kysytään vain sukupuoli ja ikäryhmä.

Tietoja käytetään Tampereen ammattikorkeakoulun ja Tampereen ammatillisen opettajakorkeakoulun tutkimus- ja kehittämistyössä. Kertomuksia voi lähettää 31.1.2014 saakka.

KIRJOITA OMAA TARINAA. Tyyli ja sana vapaa

TAUSTATIETOJA

Sukupuoli

☐ tyttö/nainen

☐ poika/mies

Ikä

☐ 15 - 18 v.

☐ 19 - 24 v.

☐ 25 - 29 v.

LOPUKSI

Mitä muuta haluaisit meille sanoa?

Kiitos! Lupaamme viedä tietoa ja toiveita eteenpäin osana tutkimus- ja kehittämistyötämme. Jos haluat olla meihin vielä henkilökohtaisesti yhteydessä, niin laita vaikka sähköpostia ulla-maija.koivula@tamk.fi tai sirpa.h.makinen@soc.tamk.fi

Liite 2. Yhteistyöpyyntö ja kutsu nuorille

Hei,

Teemme tutkimusta nuorten kokemuksista liittyen sosiaaliseen eristäytymiseen ja tukeen. Aineiston keräämme vapaamuotoisina kertomuksina, joita voi lähettää täysin anonymisti sähköisen linkin <https://lomake.tamk.fi/v3/lomakkeet/15543/lomake.html> kautta 31.1.2014 asti. Olisiko teillä mahdollisuutta levittää osallistumiskutsua esim. sähköisiä kontaktikanavia pitkin nuorille ja heitä kohtaaville yhteistyökumppaneille?

Tutkimustietoa hyödynnetään Tampereen ammattikorkeakoulun ja Tampereen ammatillisen opettajakorkeakoulun koulutus- ja kehittämistoiminnassa. Sitä välitetään myös muiden opetus- ja ohjausalan ammattilaisten käyttöön vuoden 2014 aikana esim. alan seminaareissa, tieteellisissä artikkelijulkaisuissa ja opin- näytetöissä. Lisätietoa ja osallistumiskutsu nuorille liitteenä.

Kerromme mielellämme myös lisää. Ilmoittatthän meille, missä ja milloin olette linkkiä jakaneet, niin saamme dokumentoitua tutkimuksen aineistonkeruun ja kirjattua ylös kaikki yhteistyötahot.

Terveisin;

Ulla-Maija Koivula, YTL, SoTeMBA, Yliopettaja

p. 050-570 2471

Sirpa Mäkinen, opiskelija/ sosionomi (yamk) ja ammatillinen opettajakoulutus

p. 044-2937773

Osallistu tutkimukseen ja vaikuta!

Oletko 15–29 –vuotias? Entä oletko tuntenut olevasi sivuraiteella? Eikö elämässä näytä olevan suuntaa? Ahdistaa koulu, opiskelu tai työpaikan saanti? Tuntuuko, ettei kukaan oikein välitä?

Kerro meille omia kokemuksiasi ja vaikuta siihen, miten sosiaalityöntekijät, ohjaajat, nuorisotyöntekijät ja opettajat voisivat tehdä työnsä paremmin, ja millaista tukea tai ohjausta itse haluat saada kaikista hankalimmassa tilanteessa, jossa olo tuntuu ehkä yksinäiseltä eikä tiedä, mistä saisi apua.

Voit kirjoittaa omista kokemuksistasi nimettömästi ja täysin luottamuksellisesti [tänne](https://lomake.tamk.fi/v3/lomakkeet/15543/lomake.html) (<https://lomake.tamk.fi/v3/lomakkeet/15543/lomake.html>) viimeistään 31.1.2014 mennessä.

Vastauksia käytetään tutkimuksessa, jossa halutaan tuoda esiin nuorten oma ääni ja näkemykset siitä, mikä on johtanut sivuraiteelle, millaista apua toivoisi saavansa ja keneltä tai millainen apu on auttanut. Tulokset välitetään eteenpäin nuoria kohtaaville työntekijöille ja päättäjille.

Kiitos!

Ulla-Maija Koivula (YTL) ja Sirpa Mäkinen (sosionomi)

Tampereen ammattikorkeakoulu

Lisätiedot: ulla-maija.koivula@tamk.fi ja sirpa.h.makinen@soc.tamk.fi

Liite 3. Aineiston keruun eteneminen ja yhteistyökumppanit

1. VAIHE: LOKA-MARRASKUU 2013	<p>Ylen Nuorille Nyt! -kampanja (facebook-ryhmä, Suunta - palvelu Pelastakaa Lapset ry./Netari (Demi.fi, Irc-galleria, Twitter & Facebook) Silta-valmennus (www-sivut, live-ohjaustilanteet)</p>
2. VAIHE JOULU-KUU 2013	<p>Yhteistyöpyyntö Pirkanmaalla toimiville etsivän nuorisotyön toimijoille ja nuorten starttipajoille sekä valtakunnallisille verkkonuorisotyön toimijoille. Jaettu mm. Nuorten tieto- ja neuvontatyön valtakunnallisen palveluverkoston Uutiskirje Nuorten tieto- ja neuvontatyön kehittämiskeskuksen (Koordinaatti) fb- verkkopalvelu ja Twitter, Koordinaatti.fi - verkkolehti nuorten parissa toimiville. Nuortenelama.fi ajankohtaiset, twitter ja facebook HUS/ Nuorten mielenterveystalo: Facebook-ryhmä Lempäälän kunnan Ohjaamon ja nuorisopalveluiden Facebook-ryhmät Tampereen kaupungin Pajasto-työpajan nuorille ja facebook-ryhmässä Tampereen kaupungin nuorten talon www-sivut ja fb -ryhmä sekä nuortentampere.fi Tampereen seudun työllistämispalvelut/ työllisyysportti.fi ja nuorten palveluiden facebook-ryhmä</p>
3. VAIHE TAMMI-KUU 2014	<p>A-klinikkasäätiön nuortenlinkki.fi -sivusto ja tutkimuslupa sinne valmiiksi koottujen tarinoiden käyttöön Raha-automaattiyhdistys/ Paikka auki -ohjelman nuorten ohjausryhmä Kalliolan nuoret ry:n työntekijät ja sähköiset tiedotuskanavat Nettiterkkarit: Demi.fi, Irc ja Facebook Exit -aktiivinen etsivä työ netissä: Fb-ryhmä ja mahd. muut työskentelyalustat Nuorten Palvelu ry./ Löytäjät: Facenook-ryhmä Nettiturvakoti: Facebook-ryhmä Sirpa Mäkisen ja Ulla-Maija Koivulan henkilökohtaiset Facebook-profiilit Tampereen seudun Nuves -verkoston yhteyshenkilöt ja nivelvaihetoimijat Tampereen seudun ammattiopisto Tredun opinto-ohjaajat TAMK/ intra</p>

Liite 4. A-klinikkasäätiön tutkimuslupa

TUTKIMUSLUPA

<https://keskusisto.a-klinikka.fi/tietopuu/print/2223>**A-klinikkasäätiö**

TUTKIMUSLUPA

Keivula Ulla-Maija
Mäkinen Sipa

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyön *Näkömattomien nuorten aikuisten sosioemionaaliset voimavarat ja tuen mahdollisuudet*, jonka lupa-anomus ja tutkimussuunnitelma on toimitettu A-klinikkasäätiöön 01.12.2013, toteuttamiselle Nuortenlinkki-verkkopalvelussa myönnetään tutkimuslupa. Tutkimusta on puoltanut verkkopalvelupäälikkö Pirke Hakkarainen.

Hankkeen toteuttamisessa tulee noudattaa A-klinikkasäätiön hoito- ja tutkimuseettisen toimikunnan sekä kehittämissyksikön yleisiä tutkimuseettisiä ohjeita ja hyviä tutkimuskäytäntöjä.

Vastavaan tutkijan tulee huolehtia siitä, että kaikilla tutkimuksen toteuttamiseen osallistuvilla henkilöillä on riittävä vaitiolositoumus. A-klinikkasäätiön vaitiolositoumuksia saa keskustelimestosta.

Lupa myönnetään ja kohdennetaan viitaten esitettyyn hankesuunnitelmaan. Suunnitelman muuttuessa sisällöllisesti tai toteutusravaltaan tutkijan tulee hankkia uusi lupa.

Luvan myöntäjällä on oikeus tarvittaessa tarkistaa myöntämäänsä lupaa tai keskeyttää hankke, jos se ei vastaa sitä mihin lupa on myönnetty.

A-klinikkasäätiön kehittämissyksikkö on valmis antamaan ohjausta ja neuvoutua hankkeen toteuttamiseksi.

Hankkeen päättyttyä tutkijan tulee toimittaa A-klinikkasäätiön keskustelimestoon tutkimusraportti sekä päivittää tutkimuksen tulokset tutkimustietokantaan.

Helsingissä 13.12.2013

Jouko Tuorinen
YTT, tutkimuspäällikkö

Ari Suuro
kehittämisjohtaja
hoito- ja tutkimuseettisen toimikunnan sihteri

LIIITTEI Vaitiolositoumuksia 4 kpl
TIEDOKSI A-klinikkasäätiön tutkimustietokanta
Viestintäyksikkö

Liite 5. Neljä juonellistettua nuorten elämäkokemustarinaa

1(2)

Näkymättömien nuorten elämäkokemusten analysoinnissa käytetyt ja tutkijan juonellistamat tarinat. Tarinoiden tunnistetiedot on muutettu raportin alaluvussa 5.3. kuvatulla tavalla.

Ellan tarina: ”En ehkä itsekään mieltänyt sitä kiusaamiseksi.”

Erilaisuuteni vuoksi en ala-asteella pystynyt osallistumaan suurimpaan osaan välituntileikeistä. Koulussa minulle myös huudeltiin ja jätettiin pois porukasta. Vanhempana etenkin porukasta pois jättäminen vahvistui. Tiedän myös, että minusta on puhuttu selkäni takana, ja se on alentanut itseluottamustani entistä enemmän. En kuitenkaan koskaan mennyt sanomaan kellekään, että minua kiusataan, en ehkä itsekään mieltänyt sitä kiusaamiseksi. En halunnut huolestuttaa vanhempiani tai vaikuttaa opettajien lellikiltä.

Nyt jatko-opinnoissakin joudun viettämään välituntini pääasiassa yksin. Asiaa ei ehkä helpota, että oma luonteeni on hieman hiljainen enkä uskalla mennä toisten juttuun mukaan. Itseluottamus ei ole paras mahdollinen, joten se vaatisi enemmän rohkeutta. Sen takia, kun kavereita ei juuri ole, koulussa ryhmä- ja parityöt eivät kuulu suosikkeihini. Aina pitää olla se, joka jää yli, ja mennä siihen ryhmään, missä on tilaa, tai huudella ”kuka olisi mun pari”. Ei tunnu kivalta jäädä aina ulkopuoliseksi.

Tässä tilanteessa on kuitenkin paljon auttanut se, että minulla on koulun ulkopuolella läheisiä ystäviä. Vertaisporukassa selittelyn tarve vähenee, ja siellä uskallan olla oma itseni, tulevaisuudessa olisi kiva jos olisi kaveri koulussa, koska siellä pystyisi tapaamaan päivittäin. (Ella 15-18v)

Anun tarina: ”Kaikki päivät vietin yksin kotona tekemättä mitään.”

Muutin omilleni. Jo aikaisemmin vainonnut sosiaalisten tilanteiden pelko voimistui entisestään. Lopetin työn hakemisen, välttelin kaupassa käyntiä, peruin tapaamisia kavereiden kanssa. Äkkiä huomasinkin olevani yksin: kaikki kaverit olivat kadonneet. Kaikki päivät vietin yksin kotona tekemättä mitään. Muutaman kerran hakeuduin lääkäriin sosiaalisten tilanteiden pelon ja voimakkaan ahdistuneisuuden takia ja muutamaa lääkettä tuli kokeiltua. Lääkekokeilut loppuivat nopeasti. Työntekijä otti yhteyttä - tavattiin pari kertaa, mutta ei se tainnut saada musta mitään irti. Luulen että se vähän kyllästyi muhun, kun ei koulu tai työt kiinnostaneet. Kyllä se vieläkin parin kuukauden välein laittaa viestiä, että mitä kuuluu ja siihen ne viestit sitten jää. Itsetunto romuttui vain entisestään.

Nyt 2 vuotta oltu tekemättä mitään. Ei kavereita, ei töitä, ei opiskelupaikkaa, ei mitään. Päivät vietän yksin neljän seinän sisällä kahvia juoden ja tupakkaa polttaen.

Kai tää elämä näinkin menee. (Anu 19-24v)

Henrin tarina: ”Vaikenin ongelmistani ja päätin pärjätä.”

Pikkuhiljaa monet joiden kanssa olin opintojen alussa lopettivat opinnot tai vaihtoivat muuten vain seuraa. Pitkä parisuhteeni päättyi, perhe hajosi ja koin läheisen menetyksen. Tässä samassa sairastuin myös itse. En pysynyt nukkumaan ahdistuksen takia öisin, koulu kärsi, minä kärsin. Tuntui kuitenkin, että ongelmani olivat mitättömiä ja ajattelin, että niille vain naurettaisiin. Monta kertaa ajattelin, että luovuttaisin tai hakisin apua. Tein itsestäni kiireisen, jottei ahdistuksen tunteille olisi aikaa. En hakenut, enkä myöskään luovuttanut, vaikenin ongelmistani ja päätin pärjätä.

Tunnen yhä oloni opiskelupaikassa ulkopuoliseksi, ja kouluun meno aiheuttaa stressiä ja ahdistusta. Stressin takia sairastelen edelleen paljon. En ole saanut sellaisia numeroita, kuin olisin ehkä voinut saada. Huomaan, että minulle on tullut sosiaalisten tilanteiden pelkoja. Yksinäisyys on tehnyt minusta aran.

Nyt kun olen löytänyt ihmisen, jolle tätä kaikkea olen saanut purkaa olen kuitenkin oppinut käsittelemään asioita ja tiedän, että selviän. Minulla on jo uudenlaisia tulevaisuuden suunnitelmia ja luultavasti minäkin vielä löydän oman paikkani tästä maailmasta. (Henri 19-24v).

Unnan tarina: ”Ryvin pahassa olossani puoli vuotta”

Olin muuttanut vajaa vuosi sitten pois vanhempieni luota opiskelupaikkakunnalleni. Oma elämä tuntui menevän hallitsemattomaksi. Mikään ei enää kiinnostanut: kaverit tuntuivat etäisiltä, eikä koulunkäynti tuntunut enää samalta kuin ennen. Ympärillä kaikki oli niin kuin ennenkin, mutta itse tunsin olevani ulkopuolinen kaikkeen. Pian aloitin lintsaamaan tunteilta, enkä enää nähnyt kavereitani. Jos joku pyysi minua jonnekin, jäin mieluummin yksin kotiin. Menetin kiinnostukseni kaikkeen mitä olin ennen rakastanut. Ryvin pahassa olossani puolivuotta, sitten aloin saamaan itsetuhoisia ajatuksia. Aluksi halveksuin itseäni siitä miten voin ajatella niin itsekkäästi ja työnsin koko itsemurha-ajatuksen pois mielestäni.

Sitten yksi ilta sain järjettömän paniikkikohtauksen ja soitin hädissäni ystävälleni. Hän käski, että minun tulisi ottaa yhteyttä koulumme terveydenhoitajaan heti seuraavana aamuna ja hankkia apua. Siinä vaiheessa tajusin jo itsekin että kaikki ei ole enää ok. Niinpä jo samana yönä laitoin viestiä terveydenhoitajalle sähköpostitse ja menin hänen vastaanotolleen samalla viikolla. Siitä se vyyhti alkoi sitten aueta. Sain ajan psykologille ja olin valmis ottamaan apua vastaan, koska en enää vain omin voimin kyennyt jaksamaan.

Tästä on nyt kulunut melkein vuosi ja voin jo paljon paremmin. Pystyn käymään koulussa normaalisti ja olemaan kavereiden kanssa. Käyn terapiassa ja keskityn omaan paranemiseeni. Olen onnellisempi ja tyytyväisempi elämääni kuin ennen. Olen tajunnut että kaikkea ei tarvitse itse kantaa vaan taakkaa voi jakaa muiden kanssa. Tunnen taas voivani elää elämääni ja hallitsevani sitä. Jatko-opiskelumahdollisuudet ovat selkeytyneet myös. Tulevaisuus tuntuu olevan mahdollisuuksia täynnä, eikä mikään este tunnu enää ylitsepääsemättömältä. Toivottavasti itsekin voin joskus olla jollekulle apuna samalla tavalla kuin minulle on oltu. (Unna 15-18v)

Liite 6. Yhteenvedotaulukot monimetodisen narratiivianalyysin tuloksista

1(2)

ERISTÄYTYNEISYYS JA SOSIAALINEN TUKI (holistinen analyysi)		
Reittejä: <ul style="list-style-type: none"> • elämän murrostilanteet • pään sisäinen kaaos eikä ketään kenen kanssa pohtia oman elämän valintoja • sinnikäs, mutta tulokseton yrittäminen • suorituspaineeet ja halu pärjätä omillaan • aiemmat negatiiviset koulukokemukset ja kiusaaminen • vastuuntuntoisuus ja halu olla vaivaamatta läheisiä • läheisverkosto tai nuori ei itse tunnista tilannetta esim. masennusoireita • voimattomuuden tunne ja tietoinen valinta • samankaltaisten ryhmässä eristäytyminen 	Vaikutuksia: <ul style="list-style-type: none"> • eristäytyneen nuoren identiteetin omaksuminen ja heikko itseluottamus • tiettyyn elämänvaiheeseen liittynyt eristäytyneisyyden kokemus seuraa mukana nykyhetkessä ja vaikuttaa tulevaisuuden suunnitelmiin • tunnistettavia muutoksia omassa itsessä esim. mielenkiinnon lopahtaminen ja sosiaalisten tilanteiden pelko, paniikkikohtaukset • stressi, unettomuus ja uupumus • masennus ja itsetuhoajatukset 	Ulospääsy: <ul style="list-style-type: none"> • sosiaalinen media ja verkko-osallisuus • vertaisryhmään pääseminen ja arkinen vuorovaikutus • ystävien tuki ja kontrolli • selkeät ohjeet, mistä apua saa • hyväksytyksi tuleminen tasavertaisena kumppanina ja omana persoonani niin ystävien kuin ammattilaisten taholta • mahdollisuus omien kokemusten käsittelyyn luotettavan ihmisen kanssa • nuoren ja läheisverkoston valmiudet tunnistaa oireet ja puuttua niihin • nopea pääsy avun piiriin ja toimiva palveluketju • mahdollisuus terapiaan ja ajan antaminen toipumiselle

SOSIAALISEN TUEN KUVAUKSIA JA MERKITYKSIÄ (performatiivinen analyysi)
<ul style="list-style-type: none"> • sosiaalisesta tuesta kerrotaan uhrin, pelokkaan, yrittäjän, selviytyjän, opastajan ja vaikuttajan rooleista käsin • näkymättömät nuoret asemoivat itsensä sosiaalisen tuen vastaanottajiksi • toiveet vastavuoroisuudesta ja siitä, että voisi tukea ja auttaa myös muita • omakohtaisista kokemuksista hyötyä sosiaalisen tuen antamisessa muille • sosiaalinen tuki tärkeä voimavara, joka suositeltavaa muille vaikeassa tilanteessa oleville • sosiaalinen tuki auttaa jaksamaan ja pääsemään eteenpäin elämässä, ilman sitä uupuu • sosiaalista tukea tarvitaan myös menneiden tapahtumien jäsentämisessä • sosiaalinen tuki ei ole vain nuorten keskinäinen kysymys, vaan laajempi yhteiskunnallisen vaikuttamisen paikka, ettei nuorilla menisi niin huonosti

SOSIAALINEN TUKI OPPILAITOSYHTEISÖISSÄ (kategorinen analyysi)		
Ruusuja: <ul style="list-style-type: none"> kannustus ja suorituspaineiden lievittäminen (myös vanhemmat) mahdollisuudet erilaisten aikuisten kohtaamiseen roolimalleja ja omakohtaisia esimerkkejä elämästä selviytymisestä ja ammatinvalinnoista 	Risuja: <ul style="list-style-type: none"> ammattinimikkeiden taakse jääminen ja kasvottomuus herkkyys havainnoida ja kysyä sekä puuttua nuoren tilanteeseen epäjohtonnonmukainen ja ristiriitainen ohjaus tiedon hajanaisuus ja pimentäminen keskitytään liikaa tulevaisuuteen, kun nuori kaipaa aikuista ”tässä ja nyt” sekä menneiden tapahtumien työstämiseen liika paapominen 	Kehittämisideoita: <ul style="list-style-type: none"> opettajilta ja ”lähiohjaajilta” konkreettista tukea ryhmään pääsemiseksi esim. luokkatilanteissa opettajien roolin korostaminen, mahdollisuudet kohdata nuoria turvattava tiedon jakautuminen tasapuolisesti perusihmissuhdetaidot, erilaisuus ja ulkopuolelle jättämisen sekä kiusaamisen seuraukset konkreettisesti esille ryhmissä apua masennuksen tai muiden opiskelukykyä heikentävien tekijöiden tunnistamiseen eri auttamistahojen jalkautuminen oppilaitosyhteisöihin matala kynnys, nopea ja anonyymi pääsy tuen piiriin vaikuttamismahdollisuudet nuorta itseään koskevissa ratkaisuissa luotettavat aikuiset, rinnallakulkijat vertaisryhmien perustaminen kuntouttava toiminta